

ZAPISNIK
sa Četvrte sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 6. februara 2013. godine

Sjednica je počela u 12 sati.

Sjednicom je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Husnija Šabović, doc. dr Srđa Popović, prim. dr Izet Bralić, Kemal Zoronjić, Ljerka Dragičević, dr Ljiljana Đurašković, Snežana Jonica i mr Dritan Abazović.

Sjednici nijesu prisustvovali poslanici: dr Novica Stanić i dr Radovan Asanović.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Šučko Baković, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Petar Ivezić, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prevenciju torture, Nevenka Stanković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta, Slobodan Živković, koordinator za ekonomsku i socijalnu politiku iz Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, kao i Goran Kušević, pomoćnik ministra rada i socijalnog staranja sa saradnicama Svetlanom Sovilj i Mirjanom Đurić za Izvještaj-Studiju o siromaštvu djece u Crnoj Gori.

Sjednici su, po pozivu, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Slavica Rabrenović, pomoćnica ministra pravde za Sektor za izvršenje krivičnih sankcija, Blanka Radošević- Marović, pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava, Boban Filipović, pomoćnik direktora Uprave policije za ljudske resurse i Vojo Dragović, rukovodilac Operativno komunikacionog centra Uprave policije.

Takođe, sjednicu je na njihov zahtjev, a po odobrenju Predsjednika Odbora, pratio Milan Radović, koordinator Programa Ljudskih prava u NVO "Građanska alijansa".

Zoran Vukčević, poslanik, šef Delegacije Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj Skupštini Savjeta Evrope, koji je bio pozvan na sjednicu Odbora, kako bi prisustvovao razmatranju Izvještaja o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori i informisao članove Odbora o rezultatima Kampanje „Jedno od petoro“ koju je pokrenuo Savjet Evrope, a sprovodi Vlada Crne Gore od februara 2012. godine, zbog prethodno preuzetih obaveza i službenog odsustva iz zemlje, nije bio u mogućnosti da prisustvuje sjednici.

Rad sjednice pratili su predstavnici medija.

*****

Za sjednicu je utvrđen sljedeći

DNEVNI RED

Usvajanje zapisnika sa:

- Prve sjednice Odbora, održane 20. decembra 2012. godine,
- Druge sjednice Odbora, održane 26. decembra 2012. godine i
- Treće sjednice Odbora, održane 28. decembra 2012. godine

1. IZBOR ZAMJENIKA PREDSJEDNIKA ODBORA - Poziv upućen predsjednicima poslaničkih klubova opozicije u skladu sa članom 34 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore;

2. INFORMACIJA O POSTUPANJU UPRAVE POLICIJE PO PREPORUKAMA ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE DATIM U POSEBNOM IZVJEŠTAJU O STANJU PROSTORIJA UPRAVE POLICIJE ZA ZADRŽAVANJE LICA LIŠENIH SLOBODE IZ 2011. GODINE (do nivoa Odbora),

Sa osvrtom na:

- **IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU DR HALILA DUKOVIĆA NA PANEL DISKUSIJI NA TEMU: „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U SISTEMU IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA“**, održanoj povodom obilježavanja međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. decembra 2012. godine u Podgorici, u organizaciji Vlade Crne Gore, institucije Ombudsmana, Univerziteta Crne Gore, agencija UN-a u Crnoj Gori, Misije OEBS-a u Crnoj Gori i NVO „Građanska alijansa” I

- **PREDSTAVKU BR. 00-64-06/12-46** od 16. oktobra 2012. godine **KOJOM SE JEDAN BROJ OSUDJENIH LICA NA IZDRŽAVANJU KAZNE U ZIKS-u OBRATIO ODBORU ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE;**

3. IZVJEŠTAJ O SEKSUALNOM ISKORIŠĆAVANJU DJECE U CRNOJ GORI, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (do nivoa Odbora),

Sa osvrtom na:

- **IZVJEŠTAJ-STUDIJU O SIROMAŠTVU DJECE U CRNOJ GORI**, koju je UNICEF uradio u partnerstvu sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Vlade Crne Gore,

- **IZVJEŠTAJ SA PREPORUKAMA SA KONFERENCIJE „ZAJEDNO DO KVALITETNIJE SOCIJALNE I DJEČIJE ZAŠTITE LICA SA INVALIDITETOM“**, održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom I

- **REZULTATE Kampanje „Jedan od petoro“** koju je pokrenuo Savjet Evrope, a koju sprovodi Vlada Crne Gore od februara 2012. godine;

4. MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI U ODBORU OD NOVEMBRA 2012. DO JANUARA 2013.g.

- **INFORMACIJA SA SASTANKA PREDSJEDNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SA DELEGACIJOM IZ ALBANIJE**, održanog u Podgorici 24. januara 2013. godine;

- **IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU PREDSTAVNIKA SLUŽBE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA SEMINARU NA TEMU: „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I POLOŽAJ ŽENA I DJECE“**, održanom od 14. do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana;

- **IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I ODBORA ZA POLITICKI SISTEM, PRAVOSUĐE I UPRAVU NA REGIONALNOJ RADIONICI NA TEMU: „EFIKASAN RAD ODBORA“**, održanoj od 7. do 9. novembra 2012. godine u Bratislavi, u organizaciji Nacionalnog demokratskog instituta-NDI, I

5. TEKUCA PITANJA

*****

- Zapisnik sa Prve sjednice Odbora, održane 20. decembra 2012. godine usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

-Zapisnik sa Druge sjednice Odbora, održane 26. decembra 2012. godine usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

-Zapisnik sa Treće sjednice Odbora, održane 28. decembra 2012. godine usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

*****

Prije razmatranja prve tačke dnevnog reda, poslanica Snežana Jonica je reagovala proceduralno postavljajući sljedeća pitanja: Zašto Predstavka br. 00-64-06/12-46 od 16. oktobra 2012. godine kojom se jedan broj lica osuđenih na izdržavanje kazne u ZIKS-u obratio Odboru za ljudska prava i slobode nije proslijeđena svim članovima Odbora za ljudska prava i slobode, budući da je članom 44 Poslovnika Skupštine Crne Gore propisano da je jedna od nadležnosti Odbora za ljudska prava i slobode da razmatra i zauzima stavove po predstavkama građana i pravnih lica koje se odnose na ostvarivanje prava građana. Drugo pitanje se odnosilo na utvrđivanje sastava delegacije Odbora za ljudska prava i slobode za sastanak sa delegacijom iz Albanije, budući da je na sajtu Skupštine Crne Gore pisalo da će se Odbor za ljudska prava i slobode sastati sa delegacijom iz Albanije, pa je interesovalo zašto svi članovi Odbora nijesu bili obaviješteni o tome.

Predsjednik Odbora je podsjetio da je Zaključkom od 5. juna 2012. godine koji je jednoglasno usvojen na Odboru za ljudska prava i slobode utvrđeno da predstavke i obraćanja građana i pravnih lica upućene Odboru za ljudska prava i slobode, ovaj

Odbor razmatra tek nakon što predstavke razmotri nadležna institucija, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a građani budu nezadovoljni postupanjem Zaštitnika. Međutim, cijeneći značaj pisma koje je upućeno Odboru za ljudska prava i slobode, budući da se radi o licima lišenim slobode, kao i zbog broja potpisanih lica (njih 11), mišljenja je da bi bilo dobro da se isto razmotri na Odboru, a u tu svrhu je i pozvana Slavica Rabrenović, pomoćnica ministra pravde za Sektor za izvršenje krivičnih sankcija kako bi ovu problematiku bliže pojasnila. Sa sadržinom pisma članovi Odbora su se, kako su mejlom obaviješteni, mogli upoznati u Službi Odbora.

Na pitanje o načinu definisanja delegacije Odbora za sastanak sa delegacijom iz Albanije, Predsjednik Odbora je odgovorio da je poziv upućen samo Predsjedniku Odbora. Istakao je zadovoljstvo što je Sastanku prisustvovao i mr Dritan Abazović, kao i poslanica Ljerka Dragičević. Istakao je da je Najava za Sastanak bila postavljena na sajtu Skupštine Crne Gore.

Poslanica Snežana Jonica je istakla da ne shvata smisao izmjene norme Poslovnika Skupštine Crne Gore budući da je istom propisana nadležnost Odbora da razmatra predstavke i žalbe građane, pa bi, po njenom mišljenju, navedenu nadležnost trebalo i izbrisati kad se one već prosleđuju Zaštitniku. Smatra nedovoljnim da samo izvrši uvid u Predstavku u Službi Odbora, već je potrebno da im se sve predstavke dostave kako bi se mogli adekvatno uključiti u raspravu. Zamolila je Sekretara Odbora da joj se dostavi Zaključak kojim je predviđeno da žalbe građana upućene Odboru za ljudska prava i slobode, Odbor direktno prosleđuje Zaštitniku.

Predsjednik Odbora je mišljenja da Odbor u svom radu treba da nastavi sa prethodno uspostavljenom praksom. Takođe, smatra da bi bilo koji način raspravljanja o predstavkama građana upućenim Odboru predstavljalo miješanje Odbora u Zakonom utvrđenu nadležnost Zaštitnika, kako je to Odbor Zaključkom iz juna 2012. godine i utvrdio.

PRVA TAČKA- IZBOR ZAMJENIKA PREDSJEDNIKA ODBORA

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je podsjetio da je predsjednicima poslaničkih klubova opozicije 28. januara 2013. godine upućen Poziv za dostavljanje predloga kandidata za zamjenika predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode, u skladu sa članom 34 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore, jer na sjednicama Odbora u decembru 2012. godine nije izabran zamjenik predsjednika Odbora. Tom prilikom upućena je molba članovima Odbora iz reda opozicionih partija da do 31. januara 2013. godine, za kada je prvobitno bila zakazana ova sjednica, dostave predloge za zamjenika predsjednika Odbora koji bi u slučaju njegove spriječenosti ili odsutnosti, imao prava, obaveze i odgovornosti utvrđene Poslovníkom.

Poslanica dr Ljiljana Đurašković je saopštila da su iz Kluba poslanika Demokratskog fronta poslali dopis sa predlogom za zamjenika predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode, ali kako Odboru taj predlog nije bio dostavljen, dogovoreno je da se do naredne sjednice isti obnovi.

Poslanica Snežana Jonica je zamolila da se navedena tačka odloži za neku od narednih sjednica budući da predlog nije usaglašen između sve tri opozicione partije, sa čime se Predsjednik Odbora složio, uz molbu da se ista, po mogućnosti, odloži do prve naredne sjednice Odbora.

DRUGA TAČKA- INFORMACIJA O POSTUPANJU UPRAVE POLICIJE PO PREPORUKAMA ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE DATIM U POSEBNOM IZVJEŠTAJU O STANJU PROSTORIJA UPRAVE POLICIJE ZA ZADRŽAVANJE LICA LIŠENIH SLOBODE IZ 2011. GODINE (do nivoa Odbora),

Sa osvrtom na:

- IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU DR HALILA DUKOVIĆA NA PANEL DISKUSIJI NA TEMU: „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U SISTEMU IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA“, održanoj povodom obilježavanja međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. decembra 2012. godine u Podgorici, u organizaciji Vlade Crne Gore, institucije Ombudsmana, Univerziteta Crne Gore, agencija UN-a u Crnoj Gori, Misije OEBS-a u Crnoj Gori i NVO “Građanska alijansa” I

- PREDSTAVKU BR. 00-64-06/12-46 od 16. oktobra 2012. godine kojom se jedan broj osuđenih lica na izdržavanju kazne u ZIKS-u obratio Odboru za ljudska prava i slobode.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je ukazao na važnost Preporuka Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) iz septembra 2008. godine kojim se preporučuje da crnogorske vlasti preduzmu korake kako bi osigurale da se zadržavanje od strane policije sprovodi u striktnoj saglasnosti sa zakonskim odredbama.

Podsjetio je da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na zahtjev Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, 2011. godine sačinio Poseban izvještaj o stanju jedinica Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode koji je Odbor za ljudska prava i slobode razmotrio na 51.sjednici održanoj 12. oktobra 2011. godine i podnio Skupštini Izvještaj sa predlogom zaključka (u osam tačaka), koji Skupština Crne Gore nije razmatrala. Zaštitnik je u periodu od 31. jula do 10. avgusta 2012. godine izvršio kontrolne posjete i preglede prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode, čiji je osnovni cilj sagledavanje stanja i ocjena stepena ispunjenosti Preporuka Zaštitnika, datih u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine. Zaštitnik je s tim u vezi sačinio Informaciju o postupanju Uprave policije po Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Šućko Baković, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, saopštio je da je Crna Gora donijela Zakon o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 9/2008) i opredijelila se da nacionalni mehanizam za prevenciju torture bude Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a u cilju unaprjeđenja sistema zaštite ljudskih prava i sloboda donijela je novi Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list CG", br. 42/11), koji se primjenjuje od 23. avgusta 2011. godine. Ovim Zakonom, Zaštitnik je ustanovljen kao nacionalni mehanizam za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, a Zaštitniku je povjereno i preduzimanje mjera za prevenciju mučenja i drugih oblika nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (prevencija torture) u skladu sa Opcionim

protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Podsjetio je da je Posebni izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine imao za cilj da predstavi stanje ljudskih prava i sloboda lica lišenih slobode i zadržanih u prostorijama za zadržavanje Uprave policije, stanje prostorija za zadržavanje i njihovu usklađenost sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Zaštitnik je preko ovlašćenih službenika - savjetnika/ca Zaštitnika, u periodu od 31. jula do 10. avgusta 2012. godine izvršio posjete i preglede prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode. Posjete su bile nenajavljene i obavljene su u toku i van radnog vremena. Osnovni cilj ovih posjeta i pregleda je sagledavanje stanja i ocjena stepena ispunjenosti Preporuka Zaštitnika datih u Posebnom izvještaju iz 2011. godine. Predmet posjeta, saglasno Preporukama Zaštitnika datim u Posebnom izvještaju, obuhvatio je kontrolu prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode, procjenu optimalnih uslova u odnosu na površinu i kubaturu, opremljenost ležajevima, posteljinom i drugim sadržajima po međunarodnim standardima i propisima Crne Gore, osvjetljenje u prostorijama uz poseban osvrt na mogućnost čitanja pisanog teksta bez aktiviranja vještačke svjetlosti, obezbijedenost grijanja i hlađenja uz provjeru temperature, prisustvo vlage, mogućnost samoprovjetravanja, ispunjenost higijenskih uslova u prostorijama, opremljenost sanitarnim čvorovima, pristup korišćenju vodi za piće, mogućnost komuniciranja zadržanog lica sa službenim licima, opremljenost video nadzorom, procjenu da li u prostorijama postoje nestandardni predmeti koji bi se mogli koristiti za zlostavljanje i mučenje zadržanih lica. Predmet posjeta obuhvatio je, takođe, provjeru prostorija u kojima se vrši saslušavanje zadržanih lica radi otklanjanja sumnji u mogućnost korišćenja sredstava prinude, pregled policijske evidencije sa posebnim osvrtom na registar privedenih i zadržanih lica, vrijeme zadržavanja i način sačinjavanja zapisnika o zadržavanju.

Zaštitnik je naglasio da je, polazeći od stvarnog stanja u prostorijama Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode i Preporuka CPT-a, uputio 17 Preporuka Upravi policije, kako bi se njihovom realizacijom u potpunosti ispoštovala ljudska prava i slobode lica lišenih slobode i obezbijedili im se uslovi u skladu sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Neophodno je da Uprava policije redovno obavještava Zaštitnika o aktivnostima i mjerama preduzetnim na ispunjenju preporuka, a u narednom periodu Zaštitnik će pratiti realizaciju i insistirati na sprovođenju svih datih Preporuka. Konstatovao je da je Uprava policije otklonila veliki broj nedostataka ukazanih u Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, a unaprijeđeno je stanje koje se odnosi na: higijenske uslove; ventilaciju, grijanje i hlađenje; opremljenost sanitarnim čvorom i nesmetanom pristupu vodi za piće; ostvarivanju komunikacije sa zadržanim licima; obezbijedenost električnih ormara; otklanjanje mogućnosti za mučenje i nečovječno postupanje i vođenje propisanih evidencija. Istakao je da jedan broj Preporuka nije ispoštovan, zbog potrebnog dužeg vremenskog perioda, kao što su na primjer građevinski radovi, uslovljeni ne samo vremenskim periodom za njihovu realizaciju, nego i finansijskim sredstvima. Izjavio je da ga posebno raduje činjenica o spremnosti Uprave policije za dalju saradnju i spremnost da se otklone nedostaci koji i dalje postoje.

Petar Ivezić, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prevenciju torture, saopštio je detalje vezane za Informaciju o postupanju Uprave policije po Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Pojasnio je navode Zaštitnika o izvršenim posjetama, preko ovlašćenih službenika - savjetnika/ca Zaštitnika, u periodu od 31. jula do 10. avgusta 2012. godine i dao precizne podatke šta je utvrđeno na osnovu izvršenih posjeta i pregleda:

U Ispostavi Andrijevića je, u prvih sedam mjeseci tekuće godine, zadržano 12 lica. Od četiri Preporuke ispoštovana je jedna (25%). Napomenuo je da u ovoj Ispostavi nedostaje prostorija za zadržavanje lica drugog pola.

U Područnoj jedinici Bar je zadržano 405 lica. Bile su tri Preporuke i sve tri su ispoštovane, odnosno 100%.

U Područnoj jedinici Berane je zadržano 165 lica. Bilo je osam Preporuka, a ispoštovane su četiri ili 50%.

U Područnoj jedinici Bijelo Polje zadržano je 272 lica. Bilo je 15 Preporuka, a ispoštovane su tri ili 60%.

U Područnoj jedinici Budva zadržano je 44 lica. Bilo je osam Preporuka, a ispoštovane su četiri ili 50%.

U Ispostavi Danilovgrad zadržano je 118 lica.

U Ispostavi Žabljak zadržano je 18 lica. Bile su četiri Preporuke, a ispoštovane su dvije ili 50%.

U Ispostavi Kolašin zadržano je 55 lica. Bile su četiri Preporuke, a ispoštovana je jedna ili 25%.

U Ispostavi Kotor zadržano je 62 lica. Bile su tri Preporuke, a ispoštovane su dvije ili 66.6%.

U Ispostavi Mojkovac zadržano je 42 lica. Bilo je sedam Preporuka, a ispoštovane su dvije ili 28.5%.

U Područnoj jedinici Nikšić zadržano je 940 lica. Bila je jedna Preporuka i ista nije ispoštovana.

U Ispostavi Plav zadržano je 21 lice. Bile su četiri Preporuke, a ispoštovane su dvije ili 50%.

U Ispostavi Plužine u 2012. godini nije bilo zadržanih lica. Bila je jedna Preporuka koja je ispoštovana.

U Područnoj jedinici Pljevlja zadržano je 103 lica. Bile su dvije Preporuke koje su ispoštovane.

U Područnoj jedinici Podgorica zadržano je 2518 lica, a Preporuka nije bilo.

U Ispostavi Rožaje zadržano je 41 lice. Bilo je devet Preporuka koje su ispoštovane.

U Ispostavi Tivat zadržano je 44 lica. Bile su dvije Preporuke i iste su ispoštovane.

U Ispostavi Ulcinj zadržano je 258 lica. Bilo je pet Preporuka, a ispoštovane su dvije ili 40%. U ovoj Ispostavi je broj prostorija za zadržavanje lica smanjen, jer jedna prostorija koja se nalazila u suterenu nije ispunjavala predviđene uslove.

U Područnoj jedinici Herceg Novi zadržano je 144 lica. Bile su četiri Preporuke, a ispoštovane su dvije ili 50%.

U Ispostavi Cetinje zadržano je 47 lica. Bile su tri Preporuke i nijedna nije ispoštovana.

U Ispostavi Šavnik nema prostorije za zadržavanje lica drugog pola koja su lišena slobode. U ovoj Ispostavi u 2012. godini nije bilo zadržanih lica.

Petar Ivezić je saopštio da je Uprava policije otklonila veliki broj nedostataka ukazanih u Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, i istakao da je unaprijeđeno stanje koje se odnosi na: higijenske uslove; ventilaciju, grijanje i hlađenje; opremljenost sanitarnim čvorom i nesmetanom pristupu vodi za piće; ostvarivanju komunikacije sa zadržanim licima; obezbijedenost električnih ormara; otklanjanje mogućnosti za mučenje i nečovječno postupanje i vođenje propisanih evidencija.

Šučko Baković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je saopštio da je, prema podacima sadržanim u Izvještaju koji je Uprava policije dan prije održavanja sjednice dostavila Zaštitniku informisan da su, u međuvremenu, odlukom Uprave policije prostorije za zadržavanje lica oba pola u Andrijevici i Šavniku zatvorene, a da se zadržavanje istih vrši u najbližim opštinama, a to je za Andrijevicu u Beranama, a za Šavnik u Nikšiću. U Plužinama i dalje postoji samo jedna prostorija za zadržavanje lica pa se do konačnog tehničkog rješenja zadržavanje vrši u Nikšiću.

Predsjednik Odbora je istakao da ga posebno raduju dvije činjenice: saradnja Ombudsmana i Uprave policije što govori u prilog tome da Ombudsman radi svojim punim kapacitetom i izvršavanje obaveza od strane Uprave policije s obzirom da su, uprkos ekonomskoj krizi uspjeli da ispune veliki broj preporuka, iako veći dio preporuka iziskuje upravo materijalna sredstva.

Vojo Dragović, rukovodilac Operativno komunikacionog centra Uprave policije, zahvalio se Zaštitniku na veoma precizno iznijetim podacima o onom što je Uprava policije uradila u proteklom periodu sa ciljem da se zajednički doprinese poštovanju ljudskih prava i sloboda u prostorijama za zadržavanje lica lišenih slobode.

Izjavio je da su u cilju daljeg nastavka ispunjavanja obaveza i Preporuka koje se odnose na Izvještaj o poštovanju ljudskih prava i sloboda za 2012. godinu, u prostorijama za zadržavanje koje su u nadležnosti Uprave policije, realizovane sledeće aktivnosti: od strane Ministarstva unutrašnjih poslova usvojen je novi Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, koji je stupio na snagu 17. oktobra 2012. godine. Navedenim Pravilnikom je između ostalog riješen problem osvjetljenja u prostorijama i problem površine i kubature u pojedinim prostorijama, na način koji je upodobljen sa evropskim standardima i praksom iz ove oblasti. Zahvaljujući navedenom na terenu su upodobljene sa standardom Područne jedinice u: Herceg Novom, Budvi, Bijelom Polju, Beranama, na Cetinju, Ulcinju, Plavu, Mojkovcu, Kotoru, Kolašinu. Cijeneći kao neadekvatne prostorije za zadržavanje u Ispostavama Andrijevica i Šavnik, što je i u Izvještaju konstatovano, Odlukom Direktora Uprave policije izvršeno je njihovo ukidanje, a zadržana lica iz navedenih Ispostava biće zadržavana u nadležnoj Područnoj jedinici ili najbližoj Ispostavi. Navedenim aktom je odlučeno da se u Ispostavi Plužine nedostatak jedne prostorije za zadržavanje osoba suprotnog pola nadomjesti odvoženjem zadržanog lica u nadležnu PJ Nikšić, do izgradnje date prostorije. U Područnoj jedinici Budva je ukinuta prostorija za zadržavanje na prvom spratu, koja je i u izvještaju ocijenjena kao neuslovna. U toku je aktivnost na tehničkoj pripremi za cjelokupnu rekonstrukciju prostorija za zadržavanje u ovoj Područnoj jedinici, za šta postoje neophodna finansijska sredstva.

U periodu od septembra do decembra 2012. godine izvedeni su molersko-farbarski radovi i izvršeno je obilježavanje rednim brojevima u pet Područnih jedinica i sedam Ispostava tako da su unaprijeđeni higijenski uslovi (u pogledu čistoće, krečenja, otklanjanja prisustva vlage i sl.). U toku je aktivnost na zamjeni dotrajalih dušeka i ćebadi u svim prostorijama za zadržavanje koje je bilo neophodno promijeniti. U Ispostavi Mojkovac je uspostavljena mogućnost komunikacije zadržanih lica sa dežurnom službom, putem interfona, a u Ispostavi Ulcinj je riješen problem konstatovan u Izvještaju koji se odnosi na električni ormar.

Kao bitno ističe i to da se pored pisane evidencije, vodi i evidencija u elektronskom obliku za zadržana lica, koja je sveobuhvatna i u potpunosti posjeduje sve tražene podatke. Evidencija u elektronskom obliku je kvalitetno pripremljena i kao takva je u poodmakloj fazi unosa svih neophodnih podataka i u blisku vrijeme će omogućiti u potpunosti prelazak sa pisanih na elektronski dosije zadržanih lica.

Sagledavajući odredbe Zakonika o krivičnom postupku i postojećeg Pravilnika o prostorijama za zadržavanje, kao i Preporuka koje su od Zaštitnika ljudskih prava i sloboda dostavljene Upravi policije, mišljenja je da će, u cilju poboljšanja uslova u svim prostorijama za zadržavanje i u narednom periodu nastaviti sa ulaganjima u „Projekat prostorija za zadržavanje zadržanih lica“, koji veoma precizno sagledava postojeće stanje i daje adekvatne smjernice i određuje prioritete u budućim neophodnim ulaganjima, čime bi se ova problematika u potpunosti dovela na traženi nivo. Takođe ističe da je svaki vid, kako kontrole tako i podrške od strane Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, u realizaciji ovog Projekta veoma značajan, zbog čega izražavaju spremnost na još kvalitetniju saradnju u narednom periodu.

U raspravi su učestvovali poslanici: Snežana Jonica i prim. dr Izet Bralić, kao i Vojo Dragović, rukovodilac Operativno komunikacionog centra Uprave policije i Šučko Baković, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Poslanica Snežana Jonica je postavila pitanje kome je iz Uprave policije poslat poziv za prisustvo na sjednici, jer smatra da predstavnici Uprave policije koji prisustvuju sjednici nijesu nadležni za ovu problematiku. Takođe, navodeći da je Izvještaj o postupanju po Preporukama Uprave policije dostavljen instituciji Zaštitnika dan prije održavanja sjednice, a da je predstavnik Uprave policije saopštio da je isti sačinjen ranije, zamolila je da joj se objasni zašto nije i dostavljen ranije. Komentarišući Izvještaj o poštovanju ljudskih prava i sloboda za 2012. godinu, dio koji se odnosi na prostorije za zadržavanje koje su u nadležnosti Uprave policije, istakla je da nijesu ostvareni ključni elementi u zaštiti ljudskih prava i sloboda budući da nijesu obezbijeđeni grijanje, kao ni video nadzor. Zaključila je da prevashodno treba obezbijediti bezbjednost na stepeništu, vodu i sanitarne čvorove, polazeći od osnovnih uslova za život da bi mogli govoriti o poštovanju ljudskih prava i sloboda.

Poslanik prim.dr Izet Bralić, ne želeći da se bavi pojedinostima, zaključio je da prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode generalno nijesu na istom nivou opremljene u cijeloj državi. Konstatovao je da su te prostorije na sjeveru u znatno lošijem stanju, navodeći da nije primjereno da baš na sjeveru gdje su temperature ispod nule nema grijanja. Takođe, istakao je da je nedopustivo da u Plavu, Rožajama, Žabljaku i drugim gradovima na sjeveru Crne Gore nije obezbijeđeno grijanje i shodno tome, a ne razmatrajući pojedinačne slučajeve o postupanju Uprave policije u ranijem periodu, zaključio da se mučenje može ispoljiti i hladnoćom.

Vojo Dragović je objasnio da je od 7. novembra 2011. godine Rješenjem Direktora Uprave policije formirana Komisija u cilju da se sa jednog mjesta koordinira 21-om područnom jedinicom u Crnoj Gori. Budući da je on ovlašten za to, zajedno sa ostalim članovima Komisije sveobuhvatno se založio da, u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, ispoštuju jedan dio Preporuka i trudiće se da ispoštuju ostale nerealizovane. Na pitanje zašto Izvještaj nije upućen ranije, s obzirom da je rad na istom završen 10. avgusta 2012. godine, odgovorio je da je Izvještaj poslat od strane Uprave policije sredinom decembra 2012. godine, a ovo iz razloga preduzimanja aktivnosti na poboljšanju uslova u prostorijama za zadržavanje, kao što su krečenje, otklanjanje vlage, a u cilju da dostave precizne podatke o onom što je urađeno, ali i o onom što nijesu uspjeli da realizuju. Takođe je naglasio da su i ćebad i dušeci obezbijedeni u dovoljnoj mjeri. Složio se sa poslanicom Snežanom Jonicom da je ostao neriješen problem video nadzora, ističući da se radi o uglovima prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode, da su u pitanju jedna ili dvije kamere i ta investicija će biti realizovana u narednom periodu. Po pitanju grijanja, istakao je da grijanje postoji, ali da nije u potpunosti zadovoljavajuće.

Poslanica Snežana Jonica je mišljenja je da se sve prethodno navedene aktivnosti od strane Uprave policije trebaju realizovati kako bi se ostvarile zakonske obaveze i obezbijedilo poštovanje prava licima lišenih slobode. Smatra da je pitanje video nadzora jedno od najvažnijih, svakako nakon obezbjeđivanja grijanja, vode i sanitarnog čvora. Nejasno joj je zašto nije obezbijedeno bilo kakvo sredstvo za grijanje nego su čekajući da im se odobri jače grijanje, te prostorije ostale bez ikakvog. Takođe, ne dopada joj se konstatacija da nijesu postavili nikakvo grijanje u gradovima na sjeveru. Zamolila je predstavnike Uprave policije da joj objasne kakva je situacija sa prostorijama za zadržavanje maloljetnika ukoliko posjeduju informaciju o tome. Takođe, navodeći da je Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, utvrđeno da mora biti određen broj policajaca zaduženih za komunikaciju sa maloljetnicima, pitala je da li znaju o kom broju službenika Uprave policije se radi i da li sve Područne jedinice imaju službenike ovlašćene za nadgledanje maloljetnika.

Predstavnik Uprave policije, Vojo Dragović je pojasnio da grijanje postoji s tim da nije adekvatno iz razloga što se može postaviti samo ono što standard nalaže, a to nijesu grijalice, iz bezbjednosnih razloga. Po pitanju opremljenosti prostorija za zadržavanje maloljetnika, Vojo Dragović se nije izjašnjavao iz razloga što nije raspolagao preciznim podacima.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković je prokomentarisao da treba cijeliti koji dio Preporuka je završen, a da će oni, postupajući kao preventivni mehanizam, ići i noću i van radnog vremena u posjete ovim ustanovama, mjeriti i ljeti i zimi temperaturu jer su opremljeni adekvatnim tehničkim sredstvima, kako na sjeveru tako i na primorju. Provjeravaće da li su u prostorijama za zadržavanje lica lišenih slobode obezbijedeni uslovi dostojni čovjeka. Složio se sa poslanicom Jonicom da je video nadzor itekako značajan, jer je to stvarna garancija da ne dođe do zlostavljanja i mučenja, a ako dođe do mučenja, dobra je stvar za dokazivanje jer, kako je istakao, ne treba ići putem svjedoka, već isključivo putem video nadzora. Objasnio je i da su električni ormari obezbijedeni upravo iz razloga da ne bi došlo do situacije da neko isključi osigurače što bi prouzrokovalo i isključenje video nadzora, a to bi onemogućilo

pregled stanja u prostoriji. Napomenuo je da je pitanje preseljenja privremeno rješenje, a Uprava policije je u obavezi da to pitanje trajno riješi.

Predsjednik Odbora je podsjetio na Izvještaj o stanju prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011.godine koji je jednoglasno podržan od strane Odbora za ljudska prava i slobode, a koji je ocijenjen kao objektivna i realna. Na osnovu Izvještaja od decembra 2012. godine o postupanju po Preporukama Zaštitnika konstatovao je da je učinjen vidan napredak, ali da uvijek može bolje pa se očekuje od Uprave policije da intenzivira aktivnosti i preduzme mjere u cilju sprovođenja preostalih nerealizovanih Preporuka, na koje je ukazano u Informaciji. Predstavnik Uprave policije pitao je za vremenski okvir potreban za realizaciju preostalog broja neispoštovanih Preporuka.

Vojo Dragović je istakao da će se i u narednom periodu truditi da, s obzirom na finansijska sredstva koja im budu na raspolaganju, ispoštuju nerealizovane Preporuke vodeći računa da se najprije ispoštuje prioritetno.

Predsjednik Odbora je podsjetio da je učestvovao na Panel diskusiji na temu: "Zaštita ljudskih prava u sistemu izvršenja krivičnih sankcija", održanoj povodom obilježavanja međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. decembra 2012. godine, u Podgorici, u organizaciji Vlade Crne Gore, institucije Ombudsmana, Univerziteta Crne Gore, agencija UN-a u Crnoj Gori, Misije OEBS-a u Crnoj Gori i NVO "Građanska alijansa", o čemu je članovima Odbora dostavljen Izvještaj.

Učesnici Panel diskusije su govorili o ulozi države u zaštiti ljudskih prava lica lišenih slobode, trenutnoj situaciji i problemima u ovoj oblasti i daljim planovima u cilju unapređenja normativnog i opšteg pravnog okvira, kao i promovisanju alternativnih sankcija. Ocijenjeno je da je država dosta uradila na unapređenju zaštite prava lica lišenih slobode u zatvorima i pritvorskim jedinicama. Ipak, procijenjeno je da je prenatrpanost u zatvorima glavni problem koji uzrokuje sve ostale, a to je moguće riješiti na dva načina: izgradnjom novih objekata i manjim prilivom osuđenih lica. Radi rješenja ovog problema, raduje informacija o skorašnjoj izgradnji zatvora za duge kazne, kao i zatvorske bolnice. Ocijenjeno je da se može dosta uraditi i na smanjenju priliva kroz alternativne sankcije i radom u javnom interesu.

Svi prisutni bili su jednodušni u ocjeni da sistem izvršenja krivičnih sankcija treba biti uređen na način da obezbjeđuje poštovanje prava osuđenih lica, isključujući bilo kakve oblike diskriminacije i nasilja, torture i nehumanog ili ponižavajućeg tretmana. Potrebno je aktivirati civilni sektor, preduzeća, strana predstavništva i druge relevantne subjekte koji mogu dati doprinos efikasnoj resocijalizaciji osuđenih lica.

Na Panelu je istaknuta dobra saradnja Ministarstva pravde i ZIKS-a sa Institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji kao nacionalni mehanizam za zaštitu prava lica lišenih slobode i prevenciju torture ima mogućnost nenajavljene posjete zatvorima i pritvorskim jedinicama.

Nakon završetka Panela, radi daljeg unaprjeđenja poštovanja prava lica lišenih slobode, usvojene su Preporuke kojima su obuhvaćeni stavovi iznešeni na Panel diskusiji.

Predsjednik Odbora je saopštio da se 11 osuđenih lica na izdržavanju kazne zatvora u ZIKS-u obratio Odboru za ljudska prava i slobode Predstavkom, br. 00-64-06/12-46, od 16. oktobra 2012. godine, a sa čijom sadržinom su se članovi Odbora, kako su mejlom obaviješteni, mogli upoznati u Službi Odbora. Predstavkom se

osuđena lica žale na primjenu Zakona o amnestiji lica osuđenih za krivična djela propisana zakonima Crne Gore i lica osuđenih stranom krivičnom presudom koja se izvršava u Crnoj Gori, usvojenog 2010. godine (u Predstavci navode Odluka o dodjeli amnestije iz 2010. godine). Naglasio je da je članom 3 pomenutog Zakona propisano na koja lica se amnestija ne odnosi, ali je, radi detaljnijih informacija pozvao predstavnike Ministarstva pravde, nadležnog za rad ZIKS-a, kao i za implementaciju Zakona da saopšte svoj stav u vezi sa ovim pitanjem.

Podsjetio je da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore nacionalni mehanizam za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, a Zaključkom Odbora za ljudska prava i slobode, od 30. maja 2012. godine, utvrđeno je da Odbor predstavke i obraćanja građana i pravnih lica koje su mu upućene razmatra tek nakon što predstavke razmotri nadležna institucija, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a građani budu nezadovoljni postupanjem Zaštitnika po određenoj predstavci, jer ne želi narušavati nezavisnost ove institucije, kojoj je Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list Broj: 42/11-Poglavlje V-POSTUPANJE; čl. 28-46") utvrđeno pravo građana da mu se za povredu prava mogu obraćati.

Zaključkom je utvrđeno da se sva obraćanja građana upućena Odboru za ljudska prava i slobode proslijede instituciji Zaštitnika, kako bi on, shodno ovlašćenjima iz Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, postupio po njima, a ukoliko se građani budu žalili na postupanje Zaštitnika, Odbor će u tim slučajevima djelovati u skladu sa svojom kontrolnom i nadzornom ulogom.

S toga i ovu Predstavku Odbor, shodno Zaključku, će uputiti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore na dalje postupanje, u skladu sa njegovim zakonskim ovlašćenjima.

Pomoćnica ministra pravde za Sektor za izvršenje krivičnih sankcija, Slavica Rabrenović je saopštila da su osuđena lica nezadovoljna jer su dovedena u nezavidan položaj u odnosu na primjenu prošlog Zakona o amnestiji koji je donijet 2010. godine, a u vezi s tim u vrijeme stupanja novog Zakona o amnestiji njihove presude nijesu bile pravnosnažne te traže izmjenu novog Zakona o amnestiji.

U vezi sa izlaganjem Pomoćnice ministra pravde, Predsjednik Odbora je istakao da će pismo, kao i sve predstavke proslijediti Zaštitniku na dalje postupanje.

Odbor je jednoglasno, sa šest glasova "za", prihvatio Izvještaj o učešću dr Halila Duković na Panel diskusiji na temu: „Zaštita ljudskih prava u sistemu izvršenja krivičnih sankcija" i zaključio da, shodno uobičajenoj praksi, bude sastavni dio Zapisnika sa Četvrte sjednice.

Nakon rasprave Odbor je jednoglasno, sa šest glasova "za", prihvatio Informaciju o postupanju Uprave policije po preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore datim u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore sa

ZAKLJUČKOM:

1. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore prihvata Informaciju o postupanju Uprave policije po Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore datim u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje

lica lišenih slobode iz 2011. godine, koji je Odboru dostavio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

2. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore je podržao Preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore sadržane u Informaciji o postupanju Uprave policije po Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore datim u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine i odlučio da Upravi policije, Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu pravde dostavi Preporuke kako bi preduzeli konkretne mjere i aktivnosti u cilju njihove realizacije.

3. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore na osnovu podataka sadržanih u Informaciji o postupanju Uprave policije po Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore datim u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, rasprave na Četvrtoj sjednici Odbora, od 6. februara 2013. godine i podataka iz Informacije Uprave policije o aktivnostima i mjerama preduzetim na ispunjenju Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sadržanih u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, dostavljene decembra 2012. godine Zaštitniku, konstatuje da u:

Ispostavi Andrijevića

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- prostorija za zadržavanje u pogledu površine nije upodobljena propisanim standardima;*
- za prostoriju za zadržavanje nije obezbijeđen sanitarni čvor;*
- u prostoriji za zadržavanje nije ugrađena česma za vodu za piće sa lavaboom.*

Područnoj jedinici Berane

Nijesu ispoštovane preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- nije obezbijeđen sanitarni čvor;*
- nijesu ugrađene česme za vodu za piće sa lavaboom;*
- nije obezbijeđena potpuna pokrivenost video nadzorom stepeništa do prostorija za zadržavanje.*

Područnoj jedinici Bijelo Polje

Nije ispoštovana sledeća preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- nije obezbijeđena potpuna pokrivenost sistemom video nadzora hodnika ispred prostorija i stepeništa do prostorija.*

Područnoj jedinici Budva

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- za prostoriju za zadržavanje na prvom spratu, nije obezbijeđen sanitarni čvor;*
- u prostoriji za zadržavanje na prvom spratu nije ugrađena česma za vodu za piće sa lavaboom;*
- nije obezbijeđena pokrivenost prilaza prostorijama za zadržavanje u prizemlju, sistemom video nadzora.*

Ispostavi Žabljak

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- u prostoriji za zadržavanje (broj 1) nije obezbijeđeno prisustvo dnevne svjetlosti koja bi omogućila nesmetano čitanje pisanog teksta, nema grijanja i hlađenja i nema propisane posteljine (dušek, čebe i jastuk);
- video nadzorom nije pokriven dio stepenica koje vode iz hodnika od prostorije za dežurstvo do prostorija za zadržavanje.

Ispostavi Kolašin

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- u odnosu na površinu po jednoj osobi lišenoj slobode, prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene, prema propisanim standardima;
- nije obezbijeđena pokrivenost stepeništa do prostorija za zadržavanje, sistemom video nadzora.

Ispostavi Mojkovac

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- u odnosu na površinu, prostorije za zadržavanje nijesu upodobljene, prema propisanim standardima;
- za prostorije za zadržavanje nije obezbijeđen sanitarni čvor;
- nije obezbijeđena mogućnost komunikacije zadržanih lica sa dežurnom službom putem interfona ili zvana za poziv;
- nije obezbijeđena pokrivenost video nadzorom hodnika ispred prostorija za zadržavanje.

Područnoj jedinici Nikšić

Nije ispoštovana Preporuka u dijelu pokrivenosti video nadzorom dijela stepeništa do prostorija za zadržavanje.

Ispostavi Plav

Nije ispoštovana sledeća preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

- zbog problema u snabdijevanju vodom izazvanog dugotrajnom sušom (po izjavi zaposlenih), osjeća se jak neprijatan miris (kanalizacionih gasova).

Ispostavi Ulcinj

Nije ispoštovana sledeća preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

- nije obezbijeđena pokrivenost prostorija za zadržavanje, (prilaza, hodnika, stepeništa i dr), sistemom video nadzora;

Područnoj jedinici Herceg Novi

Nije ispoštovana sledeća preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

- video nadzorom nije pokriven jedan dio prilaza prostorijama za zadržavanje.

Ispostavi Cetinje

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- nije obezbijeđen sanitarni čvor;
- nije obezbijeđena pokrivenost prostorija za zadržavanje, (prilaza, hodnika, stepeništa i dr), sistemom video nadzora.

Ispostavi Šavnik

Nijesu ispoštovane sledeće preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore:

- nije obezbijeđeno grijanje i ventilacija ili samoprovjetavanje prostorije za zadržavanje;
- u prostoriji za zadržavanje nije ugrađena česma za vodu za piće sa lavaboom;
- nije obezbijeđena pokrivenost video nadzorom prilaza od dežurne prostorije do prostorije za zadržavanje koja se nalazi u prizemlju zgrade sa suprotne strane,

pa se nalaže Upravi policije da intenzivira aktivnosti i preduzme mjere u cilju realizacije do sada nerealizovanih Preporuka Zaštitnika, na koje je ukazano u Informaciji.

4. Odbor za ljudska prava i slobode zahtijeva da Uprava policije dostavi do 30. juna 2013. godine Odboru za ljudska prava i slobode Informaciju o postupanju po Preporukama Zaštitnika za do sada nerealizovane aktivnosti, čime Odbor želi ostvariti kontinuitet u praćenju stanja zaštite ljudskih prava lica lišenih slobode.

5. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore dostaviće Zaključak Upravi policije, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu pravde i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore i, u skladu sa kontrolnom ulogom, pratiće njegovu realizaciju.

TREĆA TAČKA- IZVJEŠTAJ O SEKSUALNOM ISKORIŠĆAVANJU DJECE U CRNOJ GORI, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (do nivoa odbora),

Sa osvrtom na:

- IZVJEŠTAJ-STUDIJU O SIROMAŠTVU DJECE U CRNOJ GORI, koju je UNICEF uradio u partnerstvu sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Vlade Crne Gore,

- IZVJEŠTAJ SA PREPORUKAMA SA KONFERENCIJE „ZAJEDNO DO KVALITETNIJE SOCIJALNE I DJEČIJE ZAŠTITE LICA SA INVALIDITETOM“, održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom I

- REZULTATE Kampanje „Jedan od petoro“ koju je pokrenuo Savjet Evrope, a koju sprovodi Vlada Crne Gore od februara 2012. godine;

Predsjednik Odbora je podsjetio da je Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sačinjen u okviru regionalnog Projekta “Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije” koji je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sprovodila u saradnji sa Ombudsmanima za djecu iz regiona, uz podršku Save the Children-a. U okviru projekta sprovedeno je istraživanje u cilju prikupljanja podataka o fenomenu seksualnog iskorišćavanja djece, sagledavanja trenutne situacije, ključnih društvenih pojava i procesa koji su na ovaj fenomen i njegov obim uticali, u periodu od 1. januara 2008. godine do 30. juna 2011. godine, a rezultati su predstavljeni u Izvještaju koji je dostavljen. U njemu je Zaštitnik, u cilju unapređenja položaja djeteta u Crnoj Gori i efikasnog suzbijanja problema seksualnog iskorišćavanja djece Ministarstvu pravde, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete i Ministarstvu turizma i održivog razvoja uputio Preporuke.

Šučko Baković je istakao da je Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u okviru regionalne mreže Ombudsmana za djecu za jugoistočnu Evropu (CRONSEE), 2010. godine počela sprovođenje regionalnog projekta. Tokom 2011. godine sprovedena je prva faza projekta koja se odnosila na dječije prosjačenje. Istraživanje o dječijem prosjačenju, koje je sprovedeno u Crnoj Gori, između ostalog je

ukazalo da su djeca koja žive i rade na ulici i bave se prosjačenjem, nerijetko žrtve seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, a samim tim su u riziku da postanu žrtve trgovine ljudima. Ovo saznanje je podstaklo instituciju Zaštitnika da aktivno učestvuje u sprovođenju druge faze projekta koja se odnosi na zaštitu djece od seksualnog iskorišćavanja, sa čijom realizacijom se počelo krajem 2011. godine. U Crnoj Gori, u ranijem periodu, nijesu zapaženi značajni naponi niti sistemska angažovanja u cilju istraživanja pojave seksualnog iskorišćavanja djece niti su sprovedene koordinirane akcije u cilju edukacije djece, profesionalaca, kao ni šire javnosti o delikatnosti ovog problema. Osim toga, Zaštitnik ljudskih prava je imao u radu pritužbe koje se odnose na seksualnu eksploataciju i zlostavljanje djece i tom prilikom je utvrdio visok stepen neinformisanosti, kako djece tako i profesionalaca o pojavi seksualnog iskorišćavanja, kao i teškoće u radu državnih organa u nastojanju da pruže djeci efikasnu i blagovremenu zaštitu i pomoć.

Nevenka Stanković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta je istakla da su istraživanjem obuhvaćeni svi centri za socijalni rad, osnovna državna tužilaštava, osnovni sudovi i jedinice policije na teritoriji Crne Gore. Podaci o pojavi seksualnog iskorišćavanja djece su prikupljeni za period od 1. januara 2008. godine do 30. juna 2011. godine. U cilju sprovođenja ovog istraživanja nadležnim organima i službama je poslato ukupno 62 upitnika.

Prikupljeni su podaci:

- centara za socijalni rad iz sljedećih opština sa teritorije Crne Gore: Podgorica, Nikšić, Cetinje, Danilovgrad, Kotor, Tivat, Budva, Bar, Ulcinj, Plav, Andrijevića, Rožaje, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Šavnik, Pljevlja, Žabljak i Plužine.

- osnovnih sudova sa teritorije Crne Gore u opštinama: Nikšić, Cetinje, Danilovgrad, Kotor, Bar, Ulcinj, Herceg Novi, Plav, Berane, Rožaje, Bijelo Polje, Kolašin i Pljevlja.

- osnovnih državnih tužilaštava sa teritorije Crne Gore, u opštinama: Podgorica, Nikšić, Cetinje, Bar (bez stava jer nemaju praktičnog iskustva), Ulcinj, Kotor, Herceg Novi, Kolašin, Bijelo Polje, Pljevlja, Berane, Plav i Rožaje.

- područne jedinice uprave policije u opštinama: Podgorica, Nikšić, Cetinje, Danilovgrad, Tivat, Budva i Bar.

Organizovane su četiri fokus grupe (grupni intervju) na kojima su profesionalci razmjenjivali mišljenja o temama koje su ključne za razumijevanje i unapređivanje položaja djece- žrtava seksualne eksploatacije. U grupnim intervjuima (fokus grupama) su, pored predstavnika institucije Zaštitnika ljudskih prava i slobode Crne Gore, učestvovali profesionalci/operativci koji su direktno angažovani u procesu rada i zaštite djece žrtava seksualnog iskorišćavanja, i to: predstavnici centra za socijalni rad, škole, policije, tužilaštva, suda, NVO, zdravstvene institucije/doma zdravlja, predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti. Profesionalci angažovani u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite, prevencije seksualne eksploatacije i pružanja direktne asistencije djeci žrtavama seksualne eksploatacije, razgovarali su o trendovima u ovoj oblasti, programima prevencije i zaštite i samim mehanizmima identifikacije i pružanja pomoći djeci žrtavama seksualnog iskorišćavanja.

Prva fokus grupa je organizovana u Bijelom Polju. U njenom radu su učestvovali predstavnici Centra za socijalni rad, područne jedinice Uprave policije, Osnovnog suda, NVO "Žene za bolje sutra", osnovne škole i Centra za podršku djeci i porodici.

Druga fokus grupa održana je u Podgorici sa predstavnicima Centra za socijalni rad, policije, osnovnog tužilaštva, višeg tužilaštva, višeg suda, Gimnazije „Slobodan Škerović“ i NVO „Crnogorski ženski lobi“.

Fokus grupa u Baru je održana sa predstavnicima Centra za socijalni rad, policije, Tužilaštva i Osnovnog suda. Grupnom intervjuu nijesu prisustvovali predstavnici obrazovne ustanove i predstavnici zdravstvene ustanove.

Tri osnovna i često povezana oblika komercijalne seksualne eksploatacije djece su: prostitucija, pornografija, trgovina djecom u svrhe seksualnog iskorišćavanja. Osim ovih oblika seksualne eksploatacije djece vrlo česti oblici su i: silovanje, incest, seksualno uznemiravanje i ucjenjivanje. Seksualno iskorišćavanje djece putem interneta (ili korišćenja informacionih i komunikacionih tehnologija) je najčešće u vezi sa proizvodnjom, skupljanjem i distribucijom dječije pornografije.

Profesionalci koji su učestvovali u radu fokus grupa su uglavnom prepoznavali pojam seksualnog iskorištavanja djece sa bitnom karakteristikom pribavljanja ekonomske koristi od strane drugog lica. Međutim, na osnovu rezultata sprovedenih fokus grupa zaključeno je da je većina učesnika, u okviru svog profesionalnog angažovanja, uglavnom radila sa djecom žrtvama seksualnog zlostavljanja što upućuje da mali broj djece žrtava seksualnog iskorištavanja zatraži pomoć i zaštitu od nadležnih organa.

Djeca žrtve seksualnog iskorišćavanja, prema rezultatima intervju, prepoznaju pojam seksualnog iskorišćavanja kao pojave, ali nikada nijesu vjerovala da se to stvarno događa djeci, niti da se može dogoditi njima. Međutim, rezultati intervju su pokazali da određena grupa djece, posebno djeca koja žive i rade na ulici, pojedine tipove seksualnog iskorištavanja (kao što su dječija prostitucija i dječija pornografija) nerijetko smatraju načinom lake i zabavne zarade i ne prepoznaju kao vid seksualnog iskorišćavanja. Zamjenica zaštitnika za ljudska prava i slobode za prava djeteta je istakla da je istraživanje realizovano u cilju utvrđivanja stepena razumijevanja pojma seksualnog iskorišćavanja djece od strane nadležnih službi i organa kao i razumijevanja trendova u ovoj oblasti, kao i da je cilj navedenog istraživanja da se sagleda koje mjere treba preduzimati radi zaštite prava djece.

Predsjednik Odbora je predložio da se o Izvještaju izjasne na kraju, nakon razmatranja podtački na temu o pravima djeteta.

Prije nego je otvorena rasprava o navedenoj tački, u nastavku priče koja je predmet Izvještaja, u odsustvu poslanika Zorana Vukčevića, a pošto je Odbor za ljudska prava i slobode bio uključen u Kampanju „Jedno od petoro“, Predsjednik Odbora je podsjetio na Rezultate Kampanje „Jedno od petoro“ koju je pokrenuo Savjet Evrope, a koju sprovodi Vlada Crne Gore od februara 2012. godine.

U okviru programa „Gradimo Evropu za djecu“, 29. septembra 2010. godine pokrenuta je Kampanja Savjeta Evrope protiv seksualnog nasilja nad djecom, poznata pod nazivom „Jedno od petoro“. Ciljevi Kampanje su promocija i primjena Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, kao krovnog dokumenta koji će doprinijeti unapređivanju jedinstvenog pravnog sistema i homogenizovati pravni okvir u cilju što kvalitetnije zaštite djece, kao i podizanje svijesti o postojanju problema i sagledavanje mogućnosti za rješavanje problema u cilju zaustavljanja zlostavljanja i seksualnog nasilja nad djecom.

Crna Gora, kao članica Savjeta Evrope, u februaru 2012. godine priključila se Kampanji “Jedno od petoro”, a shodno tome 2. marta 2012. godine formiran je Nacionalni tim za učešće Crne Gore u Kampanji „Jedno od petoro“ i usvojen Nacionalni plan aktivnosti Kampanje.

Na Radnom sastanku kod Premijera povodom početka Kampanje “Jedno od petoro”, održanom 10. februara 2012. godine učestvovao je i Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode 24. saziva. Sastanku su prisustvovali članovi Vlade i Skupštine, kao i predstavnici institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i civilnog sektora.

Naglašeno je da je jedan od veoma važnih segmenata zaštite djece, zaštita od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja. Crna Gora je posvećena rješavanju ovog problema o čemu govori činjenica da je potpisala Konvenciju Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja 18. jula 2009. godine, a Skupština Crne Gore je ratifikovala 25. novembra 2010. godine.

Upoznavanje djece, njihovih roditelja i staratelja sa svim problemima u ovoj oblasti i mehanizmima za sprječavanje seksualnog zlostavljanja djece veoma su važni. Potpisivanje i ratifikacija Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja predstavlja prvi korak ka sprječavanju seksualnog nasilja nad djecom, a veoma je važna prevencija koja podrazumijeva i edukaciju onih koji svakodnevno rade sa djecom.

U cilju uspješnijeg sprovođenja Kampanje u istu su uključeni predstavnici Skupštine, Vlade, medija, civilnog sektora, međunarodnih organizacija i svih segmenata društva koji mogu dati svoj doprinos u ovoj oblasti.

Prema statističkim podacima Savjeta Evrope, svako peto dijete u Evropi bilo je žrtva nekog od oblika seksualnog nasilja, a u 70-85% slučajeva zlostavljač je bilo lice koga dijete poznaje i kome vjeruje.

U sprovođenju Kampanje SE naročito je značajna uloga PS SE, koja sa više od 630 poslanika koji reprezentuju zemlje članice Savjeta Evrope, preko Odbora za socijalnu politiku, zdravlje i porodicu, nastoji dati svoj doprinos rješavanju ovog problema pa je formirana kontakt mreža parlamentaraca, a u novembru 2011. godine u Firenci je održan sastanak na kom je usvojena Firentinska deklaracija.

Statistički gledano, od 47 zemalja članica Savjeta Evrope, samo 17 je i potpisalo i ratifikovalo ovu Konvenciju, četiri nijesu potpisale Konvenciju, dok je 12 potpisalo, a nije ratifikovalo.

Crna Gora je među zemljama koje prilično odgovorno ispunjavaju obaveze iz Konvencije. Jedno od osnovnih prava djeteta je pravo na život bez nasilja, ali postoji značajan broj djece kojima je ugrožen fizički i psihički integritet. Zlostavljanje kao opšti pojam podrazumijeva fizičko i psihičko zlostavljanje, kao i zanemarivanje djece. Ako dijete ili maloljetnik učine tzv. početničko krivično djelo onda je sasvim izvjesno da takvo dijete, ukoliko mu se ne pruži adekvatan tretman, vremenom izraste u punoljetno lice koje može da počini neko krivično djelo. Od najveće društvene važnosti je suzbijanje maloljetničke delinkvencije, a najveća moguća pažnja treba da bude usmjerena na zaštitu djeteta kao žrtve. Crna Gora je potpisnica najvećeg broja međunarodnih ugovora koji se bave zaštitom prava djece, a najznačajniji međunarodni standardi su implementirani u nacionalno zakonodavstvo.

Kad je u pitanju seksualno nasilje nad djecom od normativnih akata treba izdvojiti Konvenciju SE o seksualnom iskorišćavanju i seksualnom zlostavljanju djece, Konvenciju SE o računarskom kriminalu, Konvenciju SE o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja.

Nacionalnim planom za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju za period od 2008-2012, u dijelu Ljudska prava i zaštita manjina, izražena je posvećenost Crne Gore punom poštovanju prava djeteta. Neki od predviđenih prioriteta u zaštiti dječjih prava su: uvođenje dodatnih socijalnih programa i servisa za djecu, privremenih skloništa za djecu i majke žrtve nasilja, kriznih i savjetodavnih centara, kao i niz planiranih obuka. Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku usvojen u decembru 2011.godine daje solidan zaštitnički odnos prema počiniocima krivičnih djela, uz izbjegavanje klasičnog krivičnog postupka prema njima i zaštitu ličnosti maloljetnika kao počinioca krivičnog djela. Krivični zakonik sadrži veliki broj krivičnih djela koja se mogu posmatrati sa stanovišta prava djeteta, a svrstana su u nekoliko grupa, kao što su: krivična djela protiv braka i porodice, krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Krivičnim zakonom Crne Gore sankcionisane su inkriminisane radnje koje podrazumijevaju emocionalno, psihičko, fizičko i seksualno zlostavljanje.

Crna Gora i nadležni organi preduzimaju brojne mjere socijalne politike za zaštitu djece, žrtava seksualnog nasilja. Posebne aktivnosti se preduzimaju u cilju zaštite onih koji su najranjiviji u našem društvu, a to su zlostavljana i zanemarena djeca, djeca bez roditeljskog staranja, djeca koja žive u porodicama slabijeg imovnog stanja, djeca sa smetnjama u razvoju, djeca sa neprihvatljivim ponašanjem i djeca u sukobu sa zakonom. Zbog uvođenja novih metoda u radu centara za socijalni rad koje su olakšale detekciju slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja, kao i zbog edukacije osoblja i osnažene intersektorske saradnje, omogućeno je pružanje pomoći većem broju djece.

Najčešći problemi sa kojima su se nadležni suočavali u praksi bili su: nedovoljna informisanost šire javnosti, pa i stručnog osoblja o postojanju ove pojave, nedostatak stručnog znanja i vještina, kao i nepovezanost i nedostatak saradnje između institucija. Do 2002. godine u Crnoj Gori nije postojao nijedan oblik organizovanog multidisciplinarnog rada koji se bavio zaštitom djece od nasilja, a 2002. godine, u cilju unapređenja prakse i pružanja što kvalitetnijih usluga djeci sa ovom vrstom problema, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u partnerstvu sa UNICEF-om i UNHCR-om, započelo je realizaciju projekta zaštite djeteta od zlostavljanja i zanemarivanja. U centrima za socijalni rad formirani su operativni multidisciplinarni timovi koje čine profesionalci iz socijalne zaštite, zdravstva, sudstva, tužilaštva, policije i nevladinog sektora, što se pokazalo veoma uspješnim. U okviru projekta realizovan je veliki broj seminara za zaposlene u državnim organima koji se bave ovom oblašću i edukovano je oko 350 profesionalaca. Sve aktivnosti Ministarstvo je sprovodilo kroz reformu sistema socijalne zaštite koja se oslanja na međunarodne standarde u toj oblasti.

Pored Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog nasilja i zlostavljanja postoji niz drugih međunarodnih dokumenata kojima se reguliše seksualno nasilje nad djecom, a krovna je Konvencija UN o pravima djeteta i Opcioni protokol. Naša zemlja je ratifikovala ta dokumenta tako da je prethodno postojala obaveza da Crna Gora preduzima određene radnje i mjere na suzbijanju seksualnog nasilja nad djecom. Podaci ukazuju da je u Evropi svako peto dijete izloženo nekom od oblika

seksualnog nasilja, ali je jako malo slučajeva procesuirano pred nadležnim organima, samo 10% takvih slučajeva se procesuirao, čak i u najrazvijenijim zemljama. O situaciji kod nas ne postoje precizne evidencije, jer ne postoji ni registar počinitelja ovih krivičnih djela, a što je jedna od obaveza po Konvenciji Savjeta Evrope. Komitet UN-a za prava djeteta je, u cilju unapređenja zaštite djeteta od seksualne zlopotrebe i zlostavljanja, našoj državi, između ostalog, preporučio da poveća kampanje podizanja javne svijesti i javnu edukaciju o seksualnoj eksploataciji, prostituciji i zlostavljanju djece, a ciljne grupe su djeca, porodice, zajednice i opšta javnost.

U Kampanju SE, koja je počela u novembru 2010. godine, institucija Ombudsmana je uključena preko evropske mreže ombudsmana za djecu. 2011. godine je pokrenuta kampanja "Da li smo dovoljno uradili da ih zaštitimo", čiji je cilj da ukaže vladama zemalja članica SE da je potrebno izvršiti harmonizaciju zakonodavstva i preduzimati mjere na jačanju socijalnih službi koje treba da budu podrška djeci- žrtvama seksualnog zlostavljanja. U okviru ove kampanje započeta su određena istraživanja, a u zemljama jugoistočne Evrope kao problem je prepoznata ekonomska eksploatacija djece, dječja prostitucija, pornografija i seksualno iskorišćavanje djece. Preporuke Komiteta UN, koje su upućene Crnoj Gori, takođe govore da je na Balkanu najveći problem izražen u vidu dječje prostitucije i zlopotrebe djece u turizmu.

U okviru Kampanje „Jedno od petoro“ u Crnoj Gori sprovedene su brojne aktivnosti, među kojima:

- 19. i 26. april 2012. godine - održan Okrugli sto u Institutu za javno zdravlje na temu „Prepoznavanje djeteta žrtve seksualnog nasilja i njegov medicinsko psihološki tretman“ i Okrugli sto na Cetinju na temu „Postojeća zakonska rješenja i iskustva iz prakse koja se odnose na zaštitu djece i maloljetnika žrtava seksualnog zlostavljanja“;

- 17. maj 2012. godine - u Budvi održano predavanje na temu „Seksualna zlopotreba djece u turističkim centrima“. Predavanje, između ostalih, održala i Gordana Flander, psihološkinja i psihoterapeutkinja, profesorica na Zagrebačkom sveučilištu i direktorica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba;

- 16. i 17. maj 2012. godine - u Podgorici održan tematski sastanak Mreže ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope, pod nazivom „Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja“;

- 23. maj 2012. godine - u Centru za kulturu, u Rožajama, održana panel diskusija na temu: „Seksualno nasilje nad djecom u kontekstu prevencije trgovine ljudima u pograničnim oblastima i turističkim centrima“;

- 18. jun 2012. godine - u Dječijem domu „Mladost“ u Bijeloj održan Okrugli sto na temu „Primjena etičkog kodeksa novinara u informisanju o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom“. Cilj okruglog stola bilo je unapređenje znanja iz ove oblasti, kao i promocija Kodeksa novinara u informisanju o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom;

- 26. i 27. juna 2012. godine - u Ministarstvu prosvjete i sporta održani seminar na temu „Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja“, na kojem su pedagozi, psiholozi defektolozi/logopedi imali priliku da razmijene iskustva i upoznaju se sa znacima prepoznavanja seksualnog nasilja, kao i sa procedurama u slučaju otkrivanja ove pojave i seminar za predstavnike sistema socijalne i dječije zaštite, zdravstvene zaštite, obrazovanja i vaspitanja, policije i pravosuđa, čiji je cilj bio

razmjena iskustva, kao i definisanje položaja, mjesta i uloge pojedinih sektora u cilju ispunjenja dječijih prava i zaštiti njihovih interesa.

Kako je riječ o komplementarnim temama, takođe, u okviru ove tačke dnevnog reda, Predsjednik Odbora je upoznao prisutne sa izvještajem-Studijom o siromaštvu djece u Crnoj Gori, koju je UNICEF uradio u partnerstvu sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Vlade Crne Gore.

Slobodan Živković, koordinator za ekonomsku i socijalnu politiku iz Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori je saopštio više informacija o Izvještaju- Studiji o siromaštvu djece u Crnoj Gori. Svaka zemlja na svijetu, i ona najbogatija, suočava se sa problemom-siromaštvom djece. Dječije siromaštvo podriva pravičnost i doprinosi slabijim rezultatima u zdravstvu, ishrani, obrazovanju i opštem dobrobiti djece koja žive u najsiromašnijim domaćinstvima. Siromašna djeca su ranjivija na uticaje prirodnih katastrofa i one prouzrokovane ljudskim faktorom, na zloupotrebu i eksploataciju. Dječije siromaštvo je i prepreka ispunjavanju odrednica UN Konvencije o pravima djeteta.

Rješavanje problema siromaštva djece i njegovog višestrukog uticaja na društvenu pravičnost i dobrobit djeteta je veliki izazov za svako društvo. Ovaj izvještaj istražuje višestruku prirodu siromaštva koje prvenstveno ima uticaja na djecu, da bi se bolje razumio način na koji porodice i sama djeca doživljavaju siromaštvo u kojem žive i kako ono utiče na njihova prava i dobrobit. Svrha ove studije je da ponudi uvid u živote najsiromašnije djece u Crnoj Gori i da poboljša razumijevanje u cijelom društvu o nedaćama sa kojima se suočavaju. Namjera studije je i da stimuliše javnu diskusiju i pruži informacije potrebne za izradu politika koje bi tretirale problem siromaštva djece.

Studija pokazuje da približno 14 500 djece u Crnoj Gori živi u siromaštvu ili svako deseto dijete, i da siromaštvo najviše pogađa djecu. Indikatori siromaštva ukazuju da su djeca posebno ranjiva i češće pogođena siromaštvom nego odrasli. Djeca mlađa od pet godina, ona koja žive u porodici sa jednim roditeljem i djeca iz porodica sa troje i više djece su najranjivija po pitanju siromaštva i nejednakosti. Studija otkriva da je siromaštvo više generacijski problem. Veća je šansa da će dijete odrastati u siromaštvu ukoliko živi u domaćinstvu u kojem su odrasli nezaposleni ili imaju nizak nivo obrazovanja. Pored toga, siromaštvo uzrokuje višestruku deprivaciju u svakodnevnom životu redukujući pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju u kulturnim aktivnostima. Siromaštvo snažno doprinosi marginalizaciji i socijalnoj isključenosti djece. Siromaštvo se prenosi s jedne generacije na drugu. Strateška ulaganja u djecu, naročito u ranom djetinjstvu doprinose dugoročnom ekonomskom razvoju. Korišćenje potencijala sve djece da rastu i doprinesu ekonomskom i demokratskom razvoju je preduslov za sigurniju i bolju budućnost Crne Gore. To je i zdravo ekonomsko ulaganje sa visokim stopama povraćaja.

Istakao je da izrada Studije o siromaštvu djece u Crnoj Gori ne bi bila moguća bez partnerstva sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Zavoda za statistiku Crne Gore (Monstat). Takođe je pozdravio izvanredan posao koji je obavio Ipsos Strategic Marketing Research tokom izrade studije.

Izrazio je nadu da će kroz ova i druga partnerstva nastaviti da radi zajedno u cilju smanjenja uticaja dječijeg siromaštva i nejednakosti na djecu u crnogorskom društvu.

Ova studija predstavlja prikaz trenutnog stanja u Crnoj Gori: uslova u kojima djeca žive, udio djece koja trenutno žive u siromaštvu i načine na koje se materijalna deprivacija odražava na njihov svakodnevni život, kao i na njihov budući rast i razvoj. Siromaštvo se u ovom istraživanju posmatra kao multidimenzionalna pojava i definiše kao ljudska stanje koje karakteriše trajniji i hronični nedostatak resursa, mogućnosti, izbora, sigurnosti i moći neophodnih za ostvarivanje adekvatnog životnog standarda i drugih građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava. Ovako definisano siromaštvo prevazilazi definicije siromaštva u užem smislu koje ovu pojavu posmatraju isključivo kao nedostatak materijalnih resursa odnosno nedovoljnu potrošnju. Siromaštvo koje se ne posmatra samo kao materijalna deprivacija mnogo je bliže pojmu socijalne isključenosti koji se definiše kao proces koji pojedince potiskuje na društvenu marginu i onemogućava im da u potpunosti participiraju u društvenim procesima usljed siromaštva, nekompetentnosti, nemogućnosti za doživotno sticanje znanja, kao i usljed diskriminacije. Ipak, pojam socijalne isključenosti je širi od pojma siromaštva budući da u socijalno isključenje spadaju i pojedinci koji nijesu siromašni tj. imaju dovoljno dohotka, ali s druge strane siromaštvo gotovo neizostavno dovodi do isključenosti iz društva.

Osnovni ciljevi ovog istraživanja su sljedeći:

1. Obezbijediti dublji uvid u prirodu siromaštva djece;
2. Pružiti osnovu za pravljenje programa koji će adekvatno odgovoriti na potrebe siromašne djece i njihovih porodica, kao i omogućiti praćenje i evaluaciju napretka u Zavodu za statistiku Crne Gore (Monstat). Analiza siromaštva računa se na osnovu metode potrošnje u skladu s metodologijom Svjetske banke.

Specifični ciljevi istraživanja definisani su na sljedeći način:

- Odrediti stopu siromaštva među djecom u Crnoj Gori, odnosno procenat djece koja žive ispod apsolutne linije siromaštva, kao i udio djece koja se trenutno nalaze pod rizikom od siromaštva;
- Odrediti osnovne demografske karakteristike siromašne djece: koje grupe su najviše pogođene siromaštvom;
- Odrediti oštrinu siromaštva i dužinu trajanja ovakvog materijalnog stanja u porodici;
- Odrediti prirodu i stepen deprivacije djece po nenovčanim materijalnim indikatorima: uslovima stanovanja, trajnim dobrima, aktivnostima;
- Definisati faktore koji utiču na siromaštvo i jačinu njihovog efekta;
- Analizirati subjektivnu procjenu siromaštva od strane roditelja i od strane djece;
- Utvrditi u kojoj mjeri je pojava dječjeg rada prisutna u siromašnim porodicama;
- Utvrditi stepen obrazovnja i socijalne deprivacije siromašne djece;
- Analizirati uticaj mjera socijalne politike (socijalna pomoć– dječji dodatak, materijalno obezbjeđenje porodice i druge vrste pomoći) na dječje siromaštvo.

Dosadašnja istraživanja i zvanična statistika Crne Gore ukazuju da nijesu sve grupe u društvu u istoj mjeri pogođene siromaštvom. U nacionalnom izvještaju o razvoju ljudskog potencijala (UNDP, 2009) kao posebno vulnerabilne grupe u Crnoj Gori prepoznaju se mnogočlane porodice koje imaju više od dvoje djece, porodice korisnika socijalne pomoći, samohrani roditelji, pripadnici romske populacije, kao i raseljena i interno raseljena lica iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i s Kosova. Kako bi se odredile karakteristike najugroženijih grupa i otkrile njihove specifične potrebe, u ovoj studiji je

analizirana svaka od navedenih grupa, odnosno porodice s djecom uzrasta do 18 godina u okviru svake od grupa. Da bi se problem sagledao i iz drugog ugla, ne samo iz ugla porodica pogođenih siromaštvom, istraživanje je uključilo i analizu podataka dobijenih od zaposlenih u institucijama čiji djelokrug rada obuhvata i rad sa ugroženim grupama, kao što su centri za socijalni rad, ministarstva, opštinske uprave i nevladin sektor.

Najvulnerabilnije grupe djece u populaciji koje siromaštvo češće pogađa su: najmladji uzrasta do pet godina, djeca iz porodice sa troje i više djece, djeca samohranih roditelja ili iz proširenih porodica, djeca iz domaćinstava čiji članovi su nižeg stepena obrazovanja i nijesu u radnom odnosu, djeca sa sjevera Crne Gore i iz ruralnih naselja.

Ne samo da su primijetne velike razlike u životnom standardu po regionima, već se i tip naselja pokazao kao značajan faktor. Gotovo četvrtina djece koja žive u ruralnim područjima u Crnoj Gori (23%) živi u siromaštvu. S druge strane, svega 4% djece koja su naseljena u urbanim djelovima, što je manje od nacionalnog prosjeka, spada u grupu siromašne djece. U grupi siromašne djece ujednačen je broj dječaka i djevojčica. Starosna struktura ukazuje da je najmanje onih najstarijih, odnosno da 14% siromašne djece čine djeca uzrasta od 15 do 17 godina, trećina je najmlađih do 5 godina starosti, a polovina je osnovno-školskog uzrasta (6-14 godina). Ukoliko se uporedi ova starosna struktura sa starosnom strukturom cjelokupne populacije djece u Crnoj Gori, ponovo se nameće zaključak da su starija djeca rjeđe pogođena siromaštvom, budući da je njihov udio u cjelokupnoj populaciji djece veći i iznosi 23%, dok su najmlađi najvulnerabilniji.

Velika većina ugrožene djece živi u porodici koja ima pet ili više članova, njih 96%. Ovakva struktura ne odstupa značajno od strukture ukupne populacije djece kada je u pitanju broj članova domaćinstva. Ono što je pak tipično za siromašnu djecu je veći broj braće i sestara u odnosu na ukupnu populaciju. Većina siromašne djece (68%) ima najmanje dva brata ili sestre, dok na nivou populacije samo 35% djece živi u domaćinstvima sa većim brojem maloljetnih članova. Siromašna djeca su rjeđe jedinci ili jedini potomak mlađi od 18 godina u domaćinstvu, svega njih 13%.

Iako najveći procenat ugrožene djece živi u nuklearnoj porodici, njih 55%, ovo je značajno manji udio u odnosu na ukupnu populaciju djece gdje čak 70% živi u tom tipu domaćinstva. Život u proširenoj porodici, karakterističan za 37% siromašne djece, učestaliji je, nego u opštoj populaciji djece. I život samo s jednim roditeljem tipičniji je za siromašnu djecu, ali je to i dalje relativno rijedak slučaj budući da osam procenata siromašne djece živi samo s jednim roditeljem. Siromašna djeca u najvećem broju žive u domaćinstvima koja karakteriše niži nivo obrazovanja. Srednjoškolsko obrazovanje je najčešće registrovano kao najviši obrazovni nivo glave domaćinstva (70%), ali i kao najviši postignuti nivo obrazovanja u cijelom domaćinstvu (74%). I kada je u pitanju ukupna populacija, srednji stepen obrazovanja je najučestaliji, ali je među siromašnom djecom značajno manje onih koja odrastaju među visokoobrazovanim ukućanima. Tek svako deseto siromašno dijete među svojim ukućanima ima nekoga ko je završio višu školu ili fakultet, što je tri puta manje nego u opštoj populaciji. S druge strane, 15% ugrožene djece u domaćinstvu nema nijednu osobu koja je završila više od osnovnog nivoa obrazovanja, što je značajno više od 2% u cjelokupnoj populaciji djece.

Pomoćnica rada i socijalnog staranja, Svetlana Sovilj za Izvještaj-Studiju o siromaštvu djece u Crnoj Gori informisala je o aktivnostima Vlade Crne Gore i nadležnog Ministarstva u oblasti suzbijanja siromaštva djece u Crnoj Gori.

U 2012. godini po osnovu prava iz socijalne zaštite i po osnovu prava iz boračke i invalidske zaštite ukupno je isplaćeno sredstava iz Budžeta Crne Gore u iznosu 65.868.308,25€. Obezbijeđena je redovnost isplata po navedenom osnovu.

Vlada je u martu 2012. godine donijela Strategiju razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori, sa Akcionim planom za period 2012-2016. godine. Strategijom razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori izražava se spremnost za razvoj održivog, efikasnog i svima dostupnog sistema zaštite djece bez roditeljskog staranja primjenom hraniteljstva kao adekvatnog oblika zaštite. Akcionim planom su definisane obaveze svih nadležnih organa, utvrđeni rokovi za izvršenje obaveza i procijenjena potrebna sredstva za njihovo sprovođenje.

Vlada je usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije za integraciju osoba za invaliditetom za 2012. i 2013. godinu.

Vlada Crne Gore je utvrdila Predlog zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti na sjednici od 26. jula 2012. godine koji je upućen je Skupštini Crne Gore na dalju proceduru. Novim zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, u najvećoj mogućoj mjeri, slijede se preporuke i mjere predložene usvojenim strategijama i ratifikovanim konvencijama, posebno kada je u pitanju stvaranje zakonskih pretpostavki za uspostavljanje socijalnih servisa na lokalnom nivou, uspostavljanje i uvođenje standarda kvaliteta usluga i otvaranje mogućnosti uključivanja pružalaca usluga iz sva tri sektora (javnog, nevladinog i privatnog).

U toku 2012. godine realizovani su Programi Vlade Crne Gore:

-Program obezbeđenja besplatnih udžbenika za školsku 2012/13. godinu u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (III kvartal) obuhvatio je 12.561 djece (djece korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice, bez roditeljskog staranja, djece smještene u ustanove socijalne i dječje zaštite i djece romske nacionalnosti).

-Program za subvencioniranje računa za utrošenu električnu energiju za najugroženije kategorije stanovništva u saradnji sa Ministarstvom ekonomije i Ministarstvom finansija. Program obuhvata oko 27.000 potencijalnih korisnika a koristi ga prosječno mjesečno oko 14.000 korisnika. U 2012. godine za ove namjene izdvojeno je 1.924.204,23€. Od 2008-2012. godine iz Budžeta Crne Gore za realizaciju ovog programa izdvojeno je 7.895.946, 40€.

Sprovodi se projekat: IPA 2010 „Reforma sistema socijalne i dječje zaštite: Unapređenje socijalne inkluzije“. Opšti cilj projekta je uspostavljanje sistema socijalne i dječje zaštite i sistema obrazovanja koji omogućuju socijalnu inkluziju ugroženih, društveno isključenih grupa. Projekat sprovode Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Ministarstvo prosvjete i sporta, uz podršku kancelarija UNICEF-a i UNDP u Crnoj Gori. Realizacija Projekta se nastavlja i u 2013. godini.

Sprovodi se projekat IPA 2011 „Identifikovanje trajnih rješenja za interno raseljena lica i stanovnike kampa Konik - faza I“. cilj projekta je obezbjeđivanje trajnih i održivih rješenja za pripadnike RAE populacije i ostala interno raseljena lica koja nastanjuju područje Konika, kako za one koji žele da ostvare pravo na prebivalište i

odluče se za integrisanje u Crnoj Gori, tako i za one koji žele dobrovoljno da se vrate u zemlju porijekla. Realizacija Projekta se nastavlja i u 2013. godini.

Sprovodi se Regionalnog stambenog programa– Sarajevski proces/Beogradska inicijativa za raseljena i interno raseljena lica. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je zaduženo za pripremu Nacionalnog stambenog programa kojim se predviđa obezbjeđenje sredstava za rješavanje stambenog pitanja za 6.063 lica (1.177 domaćinstava) Realizacija Projekta se nastavlja i u 2013. godini.

Projekat „ Identifikovanje trajnih rješenja za interno raseljena lica i stanovnike kampa Konik –faza II“ 2012-2013. Realizacija Projekta se nastavlja i u 2013. godini.

U 2013. godini Programom rada Vlade za II kvartal planirano je donošenje inoviranih strategija: Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite 2013-2017. godine i Strategija razvoja socijalne zaštite starih lica 2013-2017. godine. Takođe za isti kvartal planirano je donošenje Nacionalnog plana akcije za djecu 2013-2017.

U 2013. godini nastaviće se sa Programom subvencionisanja računa za utrošenu električnu energiju i Programom obezbeđenja besplatnih udžbenika za školsku 2013/14. godinu.

U raspravi su učestvovali poslanici: Snežana Jonica, dr Ljiljana Đurašković, doc. dr Srđa Popović i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković.

Poslanica Snežana Jonica je saopštila da su Izvještajem o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori i Izvještajem- Studijom o siromaštvu djece u Crnoj Gori obuhvaćena pitanja o kojima je više puta bilo riječi u Parlamentu. Podsjetila je da je Socijalistička narodna partija podnosila amandmane na Krivični zakon kako bi se pooštrile kazne za počinioce određenih krivičnih djela, ali njihovi amandmani nijesu prihvaćeni. Amandman koji se odnosi na dječju pornografiju je prihvaćen tek iz trećeg pokušaja. Takođe, podsjetila je na raspravu o Predlogu zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku kada je ukazivala na definiciju djeteta koja nije u skladu sa međunarodnim dokumentima i istakla da je izvjesna izmjena Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku i izrazila nadu se da će se tim izmjenama žrtve maloljetnici više zaštititi.

Poslanica dr Ljiljana Đurašković je istakla da je zadovoljna što se o seksualnom iskorišćavanju konačno počelo govoriti i u Crnoj Gori, jer je dugo godina ta problematika bila tabu tema. Mišljenja je da se ovom problematikom trebaju baviti stručnjaci iz različitih oblasti, jer se jedino multidisciplinarnim pristupom može doprinijeti njegovom kvalitetnijem rješavanju. Pohvalila je napore UNICEF-a koji je uradio Studiju o siromaštvu djece u Crnoj Gori, navodeći da su podaci sadržani u Studiji veoma korisni za planiranje i preduzimanje konkretnih mjera usmjerenih na smanjenje siromaštva. Smatra da Skupština Crne Gore svojim aktivnostima treba da pomogne djeci, a time će se doprinijeti poboljšanju životnog standarda cijelog društva.

Poslanik doc. dr Srđa Popović je ocijenio važnom raspravu o problematici sa kojom se suočavaju djeca. Upoznao je učesnike sjednice sa primjerom sa kojim se susreo u školi u kojoj je radio, navodeći da je prije par godina organizovan humanitarni koncert, a novac prikupljen tim putem trebao je biti podijeljen najsiromašnijem učeniku škole i odlučeno je da to bude djevojčica koja je pitala iz problematične porodice, jer je otac zlostavljao njenu sestru. Kasnije su saznali da je djevojčica taj novac iskoristila da bi posjetila oca i njemu isti predala. Takođe, saopštio je da se mnoga djeca još uvijek

stide siromaštva, a na svima nama je da doprinesemo promjeni svijesti kako se siromaštvo ne bi doživljavalo na taj način.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučko Baković je najavio da će do kraja mjeseca biti sačinjen izvještaj o zloupotrebi djece putem interneta, kao rezultat treće faze Projekta "Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije" koji je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sprovodila u saradnji sa Ombudsmanima za djecu iz regiona, uz podršku Save the Children-a, a nakon toga će biti dostavljen Odboru za ljudska prava i slobode.

Nakon rasprave Odbor je jednoglasno, sa šest glasova "za", prihvatio Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Odbor za ljudska prava i slobode je podržao Preporuke koje je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore dao u Izvještaju o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori i odlučio da Zaključak dostavi Ministarstvu pravde, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu turizma i održivog razvoja, kao i Šefu Delegacije Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope i UNICEF-u.

Predsjednik Odbora je podsjetio da je članovima Odbora dostavljen Izvještaj sa preporukama sa Konferencije "Zajedno sa kvalitetnije socijalne i dječije zaštite lica sa invaliditetom", održane održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom. Istakao je da je Poziv za učešće na Konferenciji upućen Predsjedniku Odbora za ljudska prava i slobode, a kako on i članovi Odbora u novom, 25. sazivu Skupštine nijesu bili izabrani do datuma održavanja Konferencije, radi prethodno uspostavljene saradnje sa NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", rad Konferencije je pratila predstavnica Službe Odbora za ljudska prava i slobode.

Odbor je jednoglasno, sa šest glasova „za“, prihvatio Izvještaj sa Konferencije „Zajedno do kvalitetnije socijalne i dječije zaštite lica sa invaliditetom“, održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom i zaključio da, shodno uobčajenoj praksi, bude sastavni dio Zapisnika sa Četvrte sjednice.

ČETVRTA TAČKA.- MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI U ODBORU OD NOVEMBRA 2012. DO JANUARA 2013.g.

-INFORMACIJA SA SASTANKA PREDSJEDNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SA DELEGACIJOM IZ ALBANIJE, održanog u Podgorici 24. januara 2013. godine;

-IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU PREDSTAVNIKA SLUŽBE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA SEMINARU NA TEMU: „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I POLOŽAJ ŽENA I DJECE“, održanom od 14 do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana;

-IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I ODBORA ZA POLITICKI SISTEM, PRAVOSUĐE I UPRAVU NA

REGIONALNOJ RADIONICI NA TEMU: „EFIKASAN RAD ODBORA“, održanoj od 7. do 9. novembra 2012. godine u Bratislavi, u organizaciji Nacionalnog demokratskog instituta-NDI;

- INFORMACIJA SA SASTANKA PREDSJEDNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SA DELEGACIJOM IZ ALBANIJE, održanog u Podgorici 24. januara 2013. godine

Predsjednik Odbora je podsjetio da je u svojstvu Predsjednika Odbora, zajedno sa članovima Odbora, poslanicom Ljerkom Dragičević i poslanikom mr Dritanom Abazovićem 24. januara 2013. godine održao Sastanak sa delegacijom iz Albanije koju su činili poslanici, predstavnici institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Ministarstva rada, Ministarstva prosvjete i lica sa invaliditetom. Delegacija je boravila u studijskoj posjeti Crnoj Gori, koju je organizovala Misija OEBS-a u Albaniji, u cilju upoznavanja sa aktivnostima naše države na planu unapređenja položaja lica sa invaliditetom. Tom prilikom, upoznao je goste sa nadležnostima Odbora za ljudska prava i slobode, naglašavajući posvećenost svih članova Odbora afirmaciji i zaštiti prava osoba sa invaliditetom, a posebno zaštiti prava djece sa teškoćama u razvoju. Istakao je kontinuiranu saradnju koju Odbor ima sa svim subjektima na državnom i lokalnom nivou, kao i sa međunarodnim i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom. Takođe, upoznao ih je sa normativom koju je Crna Gora usvojila u oblasti zaštite osoba sa invaliditetom.

Zaključeno je da će informacije i razmijenjena iskustva sa ovog sastanka koristiti svim učesnicima sastanka, a predstavnici delegacije iz Albanije su saopštili da će im informacije koje su dobili tokom studijskog boravka u Crnoj Gori i primjeri pozitivne prakse biti veoma korisni u budućem radu u cilju unapređenja zakonodavstva koje se odnosi na prava osoba sa invaliditetom.

Odbor je jednoglasno, sa šest glasova „za“, prihvatio Informaciju sa sastanka Predsjednika i članova Odbora za ljudska prava i slobode sa Delegacijom iz Albanije, održanog u Podgorici 24. januara 2013. godine i zaključio da, shodno uobčajenoj praksi, bude sastavni dio Zapisnika sa Četvrte sjednice.

- IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU PREDSTAVNIKA SLUŽBE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA SEMINARU NA TEMU: „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I POLOŽAJ ŽENA I DJECE“, održanom od 14 do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana

Odbor je jednoglasno, sa šest glasova „za“, prihvatio Izvještaj o učešću predstavnika Službe Odbora za ljudska prava i slobode na Seminaru na temu: „Zaštita ljudskih prava i položaj žena i djece“, održanom od 14. do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana.

-IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I ODBORA ZA POLITICKI SISTEM, PRAVOSUĐE I UPRAVU NA REGIONALNOJ RADIONICI NA TEMU: „EFIKASAN RAD ODBORA“, održanoj od 7. do 9. novembra 2012. godine u Bratislavi, u organizaciji Nacionalnog demokratskog instituta-NDI

Odbor je jednoglasno, sa šest glasova „za“, prihvatio Izvještaj o učešću predstavnika Službe Odbora za ljudska prava i slobode na Seminaru na temu: „Zaštita ljudskih prava i položaj žena i djece“, održanom od 14. do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana i zaključio da, shodno uobčajenoj praksi, bude sastavni dio Zapisnika sa Četvrte sjednice.

PETA TAČKA-TEKUĆA PITANJA

U okviru ove tačke dnevnog reda Predsjednik Odbora je istakao da su Odboru u periodu od juna 2012. godine do januara 2013. godine pristigao jedan broj obraćanja građana i to:

- (1) Predstavka Vladana Juretića, br. 00-64-06/12-37 od 20. juna 2012. godine- 10. jula 2012. godine proslijeđena Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore
- (2) Predstavka Bratislava Stanojevića, br. 00-64-06/12-44, od 31. avgusta 2012. godine- 21. septembra 2012. godine proslijeđena Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore
- (3) Predstavka Sretena Zekovića, br. 00-63-8/12-1 od 16. novembra 2012. godine sa dopunama Predstavke, br. 00-63-8/12-1/1 od 23. Novembra 2012. godine i 00-63-8/12-1/2 od 18. decembra 2012. godine

Predstavka Vladana Juretića i Bratislava Stanojevića, u skladu sa Zaključkom Odbora sa 72. sjednice od 30. maja 2012. godine, kojim je utvrđeno:

1. Da predstavke i obraćanja građana i pravnih lica upućene Odboru za ljudska prava i slobode razmatra tek nakon što predstavke razmoti nadležna institucija, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a građani budu nezadovoljni postupanjem Zaštitnika po određenoj predstavci;

2. Ovo s toga, što se Odbor neće miješati u nadležnost Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i narušavati nezavisnost ove institucije, kojoj je Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore (“Sl. list”, broj: 42/11-Poglavlje V-POSTUPANJE; čl. 28-46”) utvrđeno pravo građana da se za povredu prava mogu obraćati Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore;

3. Sva obraćanja građana upućena Odboru za ljudska prava i slobode, prosljediće se instituciji Zaštitnika, kako bi on, shodno Zakonu o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, postupio po njima, a ukoliko se građani budu žalili na postupanje Zaštitnika, Odbor će u tim slučajevima djelovati u skladu sa svojom kontrolnom i nadzornom ulogom i

4. Drugačijim postupanjem, s jedne strane, stvorili bi se problemi u funkcionisanju institucije Ombudsmana i samog Odbora, a sa druge, ni sami građani ne bi znali kome da se obrate, zbog čega se smatra ispravnim i logičnim da se na navedeni način postupa po predstavkama i žalbama građana upućenim Odboru.” ,

proslijeđene su Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore na dalje postupanje, a isto će biti urađeno i sa Predstavkom Sretena Zekovića.

Predsjednik Odbora je naglasio da je zainteresovanim članovima Odbora, kao što je na početku sjednice saopšteno, a u skladu sa Zaključkom i dosadašnjom praksom Odbora, bio omogućen uvid u obraćanja građana Odboru u Službi Odbora za ljudska prava i slobode.

Sjednica je završena u 14 sati i 30 minuta.

*****

NAPOMENA: Sastavni dio Zapisnika sa Četvrte sjednice Odbora, u skladu sa Zaključkom Odbora, su:

- **Izveštaj o učešću dr Halila Dukovića na Panel diskusiji na temu: „Zaštita ljudskih prava u sistemu izvršenja krivičnih sankcija“**, održanoj povodom obilježavanja međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. decembra 2012. godine u Podgorici, u organizaciji Vlade Crne Gore, institucije Ombudsmana, Univerziteta Crne Gore, agencija UN-a u Crnoj Gori, Misije OEBS-a u Crnoj Gori i NVO “Građanska alijansa”;

- **Izveštaj sa Preporukama sa Konferencije „Zajedno do kvalitetnije socijalne i dječije zaštite lica sa invaliditetom“**, održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom;

- **Informacija sa Sastanka predsjednika i članova Odbora za ljudska prava i slobode sa Delegacijom iz Albanije**, održanog u Podgorici 24. januara 2013. godine;

- **Izveštaj o učešću predstavnika službe Odbora za ljudska prava i slobode na Seminaru na temu: „Zaštita ljudskih prava i položaj žena i djece“**, održanom od 14. do 15. novembra 2012. godine u Briselu, u organizaciji Jedinice za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana;

- **Izveštaj o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za politicki sistem, pravosuđe i upravu na Regionalnoj radionici na temu: „Efikasan rad odbora“**, održanoj od 7. do 9. novembra 2012. godine u Bratislavi, u organizaciji Nacionalnog demokratskog instituta-NDI.

IZVJEŠTAJ

O UČEŠĆU DR HALILA DUKOVIĆA, POSLANIKA U SKUPŠTINI CRNE GORE NA PANEL DISKUSIJI „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U OKVIRU ZATVORSKOG SISTEMA“, povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava i dana usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, održanoj u Rektoratu Univerziteta Crne Gore u Podgorici

Panel diskusija “Zaštita ljudskih prava u okviru zatvorskog sistema”, povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava i dana usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koja je važna prekretnica u savremenoj zaštiti ljudskih prava u svijetu, održana je 10. decembra 2012. godine u Rektoratu Univerziteta Crne Gore, u Podgorici.

Događaj je organizovala Vlada Crne Gore, Institucija Ombudsmana, Univerzitet Crne Gore, agencije UN-a u Crnoj Gori, Misija OEBS-a u Crnoj Gori i nevladina organizacija Građanska alijansa.

Na Panel diskusiji su učestvovali predstavnici Vlade, državnih institucija, diplomatske zajednice, civilnog društva i akademske zajednice, što je bila prilika za razmjenu iskustava i davanja konstruktivnih prijedloga u cilju dalje afirmacije ljudskih prava i sloboda u ovom važnom segmentu poštovanja ljudskih prava.

Učesnici Panel diskusije, Slavica Rabrenović, pomoćnica ministra pravde, Petar Ivezić, zamjenik Ombudsmana za prevenciju torture, dr Halil Duković, poslanik u Skupštini Crne Gore, Pavle Karanikić iz Ministarstva vanjskih poslova, Milan Radović, koordinator Građanske alijanse, Sandra Horina, koordinator u sektoru Ljudska prava i vladavina prava u Misiji OEBS-a u Crnoj Gori, Milan Tomić, pomoćnik direktora ZIKS-a, Dragoljub Bulatović, sekretar Komisije Ministarstva pravde za uslovni otpust, predstavnici katoličke i pravoslavne vjerske zajednice, Saša Mijović iz NVO “Four life”, Jelena Jovanović, novinar ND “Vijesti” i Mirjana Radović iz NVO “Akcija za ljudska prava” su govorili o ulozi države u zaštiti ljudskih prava lica lišenih slobode, trenutnoj situaciji i problemima u ovoj oblasti i daljim planovima u cilju unapređenja normativnog i opšteg pravnog okvira, kao i promovisanju alternativnih sankcija.

U prilog implementaciji međunarodnih standarda i instrumenata u ovoj oblasti, a pod uslovima koji predviđa Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Ministarstvo pravde u Sektoru izvršenja krivičnih sankcija stara se da svako osuđeno lice ima pravo na pravnu pomoć, bračni život, vjerski život, kao i druga prava predviđena Zakonom i podzakonskim aktima. Osuđeno lice ima pravo na pritužbe, ukoliko smatra da mu je povrijeđeno pravo u vezi sa izdržavanjem kazne ili drugih nepravilnosti koje su mu pričinjene.

Ispred Skupštine Crne Gore na Panel diskusiji učestvovao je dr Halil Duković, poslanik u Skupštini, koji je u prethodnom skupštinskom sazivu kao član Odbora za ljudska prava i slobode bio u prilici da, zajedno sa ostalim članovima Odbora i Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, obiđe Zatvor u Spužu. On je ocijenio da je država dosta uradila na unapređenju zaštite prava lica lišenih slobode u zatvorima i pritvorskim jedinicama. Ipak, procjenjuje da je prenatrpanost u zatvorima glavni problem koji uzrokuje sve ostale, a to je moguće riješiti na dva načina: izgradnjom novih objekata i manjim prilivom osuđenih lica. Zbog toga, radi rešenja ovog problema, raduje informacija o skorašnjoj izgradnji zatvora za duge kazne, kao i zatvorske bolnice. Ocjenjuje da se može dosta uraditi i na smanjenju priliva kroz alternativne sankcije i radom u javnom interesu. Po njegovom mišljenju vrijednom treba ocijeniti pomoć NVO sektora na unapređenju zatvorskih uslova.

Istakao je da, zbog uvjerenja svakog osuđenog lica da nije krivo, sa rezervom treba prihvatiti motive i razloge učestalih štrajkova u ZIKS-u. Po njegovoj ocjeni na Panelu je najmanje pažnje bilo posvećeno efikasnoj resocijalizaciji osuđenih lica, kako bi se smanjio broj povratnika. Smatra da se najmanje na tome uradilo i da tu ima prostora za djelovanje, ne samo od nadležnih službi, već da kompletna društvena zajednica-Ministarstvo pravde, NVO-e, civilni sektor, vjerske zajednice, mediji, treba da sveukupno doprinesu.

Svi prisutni su jednodušni u ocjeni da sistem izvršenja krivičnih sankcija treba biti uređen na način da obezbjeđuje poštovanje prava osuđenih lica, isključujući bilo kakve oblike diskriminacije i nasilja, torture i nehumanog i ponižavajućeg tretmana. Potrebno je aktivirati civilni sektor, preduzeća, strana predstavništva i druge relevantne subjekte koji mogu dati doprinos efikasnoj resocijalizaciji osuđenih lica.

Statistika u oblasti izvršenja krivičnih sankcija govori u prilog tome da je u Evropi prisutan generalni trend rasta zatvorske populacije, a naglašena je i potreba poštovanja principa da je kazna zatvora zadnje sredstvo i da je potrebno promovisati krivične kazne koje su alternativa kazni zatvora, uz učešće svih relevantnih subjekata, kao i da kvalitet saradnje zatvorskih i probacionih službi u velikoj mjeri može donijeti kvalitetnijoj resocijalizaciji osuđenih lica.

Primjena konvencija Savjeta Evrope i Evropskih zatvorskih pravila, pod uslovima predviđenim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, od strane Ministarstva pravde posebno je posvećena obavezi da svako osuđeno lice ima pravo na pravnu pomoć, rad, informisanje, zdravstvenu zaštitu, dopisivanje, posjete, prijem pošiljki, bračni život, kao i druga prava predviđena Zakonom i podzakonskim aktima. Takođe, osuđeno lice ima pravo pritužbe, ukoliko smatra da mu je povrijeđeno pravo u vezi sa izdržavanjem kazne ili zbog drugih nepravilnosti koje su mu pričinjene. Osuđenim licima se obezbjeđuje zaštita prava kroz prigovor na odluku starješine (o kojem odlučuje starješina Zavoda), kao i kroz sudsku zaštitu osuđenih lica, koja se ostvaruje u upravnom sporu (protiv odluke starješine Zavoda). U slučaju upotrebe sredstava prinude prema osuđenom licu, obaveza je Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija da sačini i Ministarstvu pravde dostavi izvještaj sa utvrđenim činjenicama i ocjenom o prekoračenju ovlašćenja, kao i da obavijesti nadležne institucije o predmetnom slučaju.

Na Panelu je istaknuta dobra saradnja Ministarstva pravde i ZIKS-a sa Institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji kao nacionalni mehanizam za zaštitu prava lica lišenih slobode i prevenciju torture ima mogućnost nenajavljene posjete zatvorima i pritvorskim jedinicama, a koji je samo od septembra 2012. godine nenajavljeno obavio 27 razgovora sa zatvorenicima, a uskoro će biti sačinjen izvještaj o stanju ljudskih prava lica lišenih slobode i uslovima u zatvorima.

Na podatke iznesene od strane predstavnika NVO-e Građanska alijansa skrenuta je pažnja da datiraju iz ranijeg perioda i 2010. godine, ali da je u međuvremenu urađeno dosta i da danas nema slučajeva zlostavljanja i torture, a što upućuje na trend poboljšanja.

Takođe, prigovori na rad Komisije Ministarstva pravde za uslovni otpust i njenu efikasnost, koja nikad kao u 2012. godini nije odlučivala o uslovnom otpustu (razmatrala u 2012. godini oko 600 molbi od čega je gotovo polovina pozitivno riješena) odbačeni su, jer je radila u zakonskim rokovima, u skladu sa Zakonom i po principu pravičnosti, koja je kao takva prepoznata u reginu kao dobra praksa.

Sandra Horina, koordinator u sektoru Ljudska prava i vladavina prava u Misiji OEBS-a u Crnoj Gori, istakla je da je Misija OEBS-a nastojala da pomogne Crnoj Gori na unapređenju zaštite prava lica lišenih slobode i da je Crna Gora dosta na tom planu uradila.

Milan Tomić, pomoćnik direktora ZIKS-a se složio da je prenatrpanost u zatvorima glavni izvor problema, ali je već došlo do poboljšanja rekonstrukcijom Istražnog zatvora, a planirana je izgradnja novih zatvorskih objekata i intenzivirana je saradnja sa Bankom za razvoj Savjeta Evrope radi dobijanja kredita za izgradnju prioritetnih objekata u cilju unapređenja zaštite prava lica lišenih slobode i rasterećenja postojećih zatvorskih kapaciteta. Zadnjih par mjeseci je značajno unaprijeđena medicinska zaštita angažovanjem više ljekara, obezbijeđen je dolazak pojedinih specijalista i omogućena zdravstvena zaštita van ZIKS-a; posjete i prava na bračni život uz prioritet da se, u zavisnosti od finansijskih mogućnosti, uslovi tih prostorija poboljšaju, pravo na školovanje, informisanost, uslovni otpust. Istakao je kvalitetnu saradnju sa Zaštitnikom i NVO Građanska alijansa i "For life".

Nakon završetka Panela, radi daljeg unapređenja poštovanja prava lica lišenih slobode, usvojene su **PREPORUKE** kojim su obuhvaćeni stavovi iznešeni na Panel diskusiji:

- Kroz saradnju sa NVO sektorom smanjen je nivo kršenjaljudskih prava.
- I dalje najveći problem u zatvorskim sistemima je prenaseljenost objekata za izvršenje krivičnih sankcija, koja daleko premašuje kapacitete, što se negativno odražava na higijenu, bezbjednost.
- Zbog navedenog, dolazi do incidenata, kada i sami službenici primjenjuju silu, a iz NVO sektora su prepoznali problem da nadležne državne institucije ne sprovode istrage u slučajevima torture.
- Problem je i pravo na ostvarenje porodičnog i bračnog života u zatvoru- jer prostorije nisu adekvatne.
- Niži je kvalitet medicinske zaštite, lošija prava u pogledu obrazovanja, ispovijedanja vjere i informisanja.
- Problem je i sporo donošenje legislative o uslovnim sankcijama.
- Najavljena je izgradnja novih ustanova za izvršenje krivičnih sankcija, rekonstrukcija postojećih, kao i izgradnja zatvorske bolnice.
- U narednom periodu treba promovisati alternativne sankcije kako bi se unaprijedili uslovi u zatvorskom sistemu kroz smanjenje broja pritvorenika.
- Treba aktivirati civilni sektor, vjerske zajednice, preduzeća, kako bi zajednički dali doprinos resocijalizaciji osuđenih lica.
- Moraju se poštovati ljudska prava i standardi u zatvoru kako bi se kroz implementaciju važećih evropskih standarda i zatvorskih pravila štitila ljudska prava i dostojanstvo zatvorenika.

*****

**IZVJEŠTAJ
SA PREPORUKAMA
SA KONFERENCIJE „ZAJEDNO DO KVALITETNIJE SOCIJALNE I DJEČIJE
ZAŠTITE LICA SA INVALIDITETOM“, ODRŽANE U PODGORICI 3. DECEMBRA 2012.
GODINE, POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA OSOBA SA
INVALIDITETOM**

Predstavnica Službe Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore pratila je Konferenciju „Zajedno do kvalitetnije socijalne i dječije zaštite lica sa invaliditetom“, održanu u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom. Poziv za učešće na Konferenciji upućen je Predsjedniku Odbora za ljudska prava i slobode. Kako Predsjednik i članovi Odbora u novom, 25. sazivu nijesu bili izabrani do datuma održavanja Konferencije, radi prethodno uspostavljene saradnje sa ovom NVO, rad Konferencije je pratila predstavnica Službe Odbora za ljudska prava i slobode.

Konferenciju je organizovala grupa nevladinih organizacija koje se bave poboljšanjem položaja lica sa invaliditetom: Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Savez slijepih Crne Gore, Savez gluvih i nagluvih Crne Gore, Udruženje paraplegičara Crne Gore, Savez civilnih invalida rata Crne Gore, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore i Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Nardos“.

Cilj Konferencije bio je promovisanje prava osoba sa invaliditetom, razumijevanje problema sa kojima se suočavaju i ukazivanje na dobrobiti koje društvo može imati od uključivanja ove populacije u sve oblasti političkog, socijalnog, ekonomskog i kulturnog života zajednice.

Na Konferenciji su učestvovali predstavnici ministarstava, članovi Savjeta za brigu o licima sa invaliditetom, predstavnici međunarodnih organizacija, organizacija civilnog društva i značajan broj lica sa invaliditetom.

Konferenciju je otvorio Fadil Mučić iz Saveza slijepih Crne Gore koji je u ime organizatora pozdravio sve prisutne, a licima sa invaliditetom čestitao praznik. Podsjećajući da su Ujedinjene nacije na Generalnoj skupštini 14. oktobra 1992. godine proglasile 3. decembar Međunarodnim danom osoba sa invaliditetom, istakao je da se širom svijeta, posebno u zemljama članicama Ujedinjenih nacija, obilježava ovaj dan različitim aktivnostima i manifestacijama. Naveo je da sa porastom svjetske populacije, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, raste i broj lica sa invaliditetom. Smatra da je važno podsjetiti šta je urađeno u toku ove godine, kao i ukazati na sve što je neophodno raditi u narednom periodu. Značajan je broj problema sa kojima se lica sa invaliditetom suočavaju u svakodnevnom životu, a odnose se na probleme u oblasti zdravstvene, socijalne zaštite, obrazovanja, pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi. Mnogi problemi osoba sa invaliditetom su i dalje otvoreni, neriješeni i aktuelni, te ugrožavaju njihovu egzistenciju. U Crnoj Gori živi oko 60 000 lica sa invaliditetom, dok ih je u svijetu 600 miliona. Istakao je da osobe sa invaliditetom imaju identične zahtjeve i potrebe kao ostali ljudi, ali im je neophodno razumijevanje i pomoć društva radi ostvarenja tih potreba. Saopštio je da nevladine organizacije koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom imaju ozbiljne primjedbe na Predlog zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Marina Vujačić, izvršna direktorica Udruženja mladih sa hendikepom, je pročitala Proglas organizacija osoba s invaliditetom upućen povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u kojem se ističe:

„U svijetu danas živi oko šest stotina miliona osoba s invaliditetom, a u Crnoj Gori oko 60 hiljada.

Svojim radnim i stvaralačkim rezultatima, integrisanošću i uticajem, mi predstavljamo značajan potencijal i dajemo veliki udio u životu cjelokupne naše zajednice.

Kao osobe s invaliditetom, mi dostojanstveno i ponosno nosimo teret svog stanja.

Stoga nećemo dozvoliti da nas bilo ko marginalizuje ili diskriminiše, da nam uskraćuje radna mjesta, ograničava u kretanju, ukida i smanjuje prava i potcjenjuje naša udruženja

Harmonizacija crnogorskog zakonodavstva sa modernom evropskom legislativom, demokratizacija, političke i ekonomske reforme predstavljaju imperativ našeg vremena i vizu za svijet naprednih.

U tome Crna Gora ima našu punu podršku i naše društvo, nikako ne smije zaboraviti da smo mi značajan i važan dio građanskog korpusa, aktivan po svojim potencijalima i moćan po svojoj snazi. Stoga tražimo da kao osobe s invaliditetom, budemo uvaženi i da se o nama nikada ne odlučuje bez nas, da nam se pruži puna materijalna i moralna podrška i da u rješavanju pitanja koja se nas tiču, naša riječ bude opredjeljujuća.

Hendikep osoba s invaliditetom ne potiče od same invalidnosti već od nerazumijevanja i odbojnosti društva da nas prihvati kao dio vlastite populacije, sebi ravan i jednak po stručnom, ljudskom i moralnom dignitetu.

Poručujemo stoga svima koji su po Ustavu ove zemlje, njenim zakonima i po nepisanim normama naše tradicije i morala, obavezni da čuju naš glas – Budimo jedni sa drugima, a ne jedni pored drugih”.

Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa”, pozdravio je sve prisutne i zahvalio im što svojim aktivnostima, u dijelu nadležnosti koju imaju, nastoje da doprinesu poboljšanju položaja lica sa invaliditetom, izražavajući nadu da će i dalje nastaviti da sarađuju sa nevladinim organizacijama i pomažu osobama sa invaliditetom u ostvarenju njihovih prava i zadovoljenju osnovnih potreba.

Remzija Ademović, pomoćnica ministra rada i socijalnog staranja, je saopštila da Vlada Crne Gore ulaže značajne napore u izgradnji partnerskog odnosa sa civilnim sektorom u cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom u crnogorskom društvu i njihovog integrisanja u sve oblasti društvenog života. Navela je da je od 2007. godine koja se uzima kao početna tačka za organizovan, koordiniran, međusektorski pristup poboljšanju položaja lica sa invaliditetom do danas mnogo urađeno.

Podsjetila je na projekat "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite: Unapređenje socijalne inkluzije", koji se realizuje iz sredstava Evropske unije IPA 2010 u ukupnoj vrijednosti 3,3 miliona eura, a partneri na projektu su Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore, Ministarstvo prosvjete i sporta Crne Gore i kancelarije UNDP-a i UNICEF-a u Crnoj Gori. Svekupni cilj ovog projekta je da se olakša pristup ranjivih, socijalno isključenih grupa stanovništva sveobuhvatnim, inkluzivnim i održivim uslugama koje se zasnivaju na porodici i zajednici.

Aktivnosti ovog projekta se odvijaju planiranom dinamikom, a neke od bitnijih koje su već sprovedene su:

- Urađeno je mapiranje i analiza usluga socijalne zaštite u svim crnogorskim opštinama i kreirana baza lokalnih usluga socijalne zaštite, čime je identifikovano ukupno 8.539 korisnika postojećih usluga socijalne zaštite, od kojih je 17% korisnika usluga podržanih kroz projekat. Takođe je Mapiranjem usluga socijalne zaštite 60 osoba zaposleno kroz podržane usluge socijalne zaštite, od čega 14 osoba sa invaliditetom;

- Predlog Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, utvrđen je od strane Vlade Crne Gore i upućen Skupštini Crne Gore;

- Do sada su izrađeni nacrt standarda za dnevne centre za djecu sa smetnjama u razvoju, nacrt standarda za skloništa za djecu žrtve nasilja i nacrt standarda za hraniteljstvo. U radu učestvovalo 30-ak relevantnih predstavnika sistema dječje zaštite i NVO-a.;

- Lokalna i nacionalna elektronska baza podataka dječje zaštite izrađena i instalirana u svim centrima za socijalni rad i u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Baza će se nadograditi i za odrasla lica u skorijem roku.

Budući da je reforma sistema socijalne i dječje zaštite zahtjevan proces, ocijenila je da su u okviru njega veoma uspješno sprovedene planirane aktivnosti, s tim što te aktivnosti treba nastaviti i u narednom periodu, uz punu koordinaciju nadležnih institucija i u cilju napretka čitavog reformskog procesa.

Govoreći o Predlogu zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, pomoćnica ministra rada i socijalnog staranja Remzija Ademović je istakla da se razlozi za donošenje ovog zakona nalaze u poštovanju međunarodnih standarda i obaveza preuzetih ratifikacijom međunarodnih ugovora, prije svega onih koji se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda i prava djeteta. Predlog

zakona, između ostalog, je usklađen i sa Konvencijom UN o pravima djeteta i predviđa niz unaprijeđenih rješenja, a neka od njih su:

- Utvrđeno je da pravo na ličnu invalidninu ima lice sa teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju (dakle, za razliku od prethodnog Zakona u ovom Predlogu zakona brisane su godine života, pravo ima i lice poslije navršene 18 godine života - povećaće se broj korisnika).

- Proširen je krug korisnika troškova sahrane, tako da se to pravo odnosi i na korisnike dodatka za njegu i pomoć.

- Predlogom zakona takođe je utvrđena aktivacija za radno sposobne korisnike materijalnog obezbjeđenja porodice.

- Takođe, predloženo je da pravo na dodatak za djecu imaju troje djece u porodici, umjesto dosadašnjeg rješenja kojim je to pravo utvrđeno samo za prvo troje djece u porodici.

- Donošenjem novog zakona, realizuju se opredeljenja koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje razvoja raznovrsnih i uvođenje novih usluga socijalne i dječije zaštite u zajednici i uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera

- Predlogom zakona predviđa se propisivanje minimalnih standarda za pružanje usluga socijalne i dječije zaštite. Minimalni standardi omogućavaju da se usluge na teritoriji Crne Gore pružaju i razvijaju na ujednačen način, što znači da usluga u svim mjestima u kojima se pruža mora zadovoljiti isti minimum standarda.

Aleksandra Popović, predstavnica Udruženja paraplegičara Crne Gore, saopštila je jedan broj primjedbi, predloga i sugestija koje grupa nevladinih organizacija koje se bave pitanjima osoba sa invaliditetom ima na Predlog zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Saopštila je da zbog niza nedostataka Predloga zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti zahtijevaju da se povuče iz skupštinske procedure. Ocijenila je da ne korespondira sa osnovnim potrebama lica s invaliditetom. Smatra neprihvatljivim to što su iznosi socijalnih davanja utvrđeni u fiksnim iznosima, a isti su veoma niski i ne mogu da podmire osnovne potrebe lica sa invaliditetom. Neprihvatljivo je mali iznos tuđe njege i pomoći od 63 eura. Smatra da bi bilo neophodno dva puta godišnje usklađivati iznose socijalnih davanja u Crnoj Gori. Trebalo bi ukinuti cenzusni uslov kao osnov za sticanje prava na tuđu njegu i pomoć. Takođe, Predlog zakona ne tretira status majki sa invaliditetom, što je neprihvatljivo. Predlog zakona ne propisuje na detaljan način učešće nevladinih organizacija koje se bave pitanjima osoba sa invaliditetom u radu radnih grupa i komisija. Usklađenost Predloga zakona sa propisima Evropske unije, po ocjeni grupe nevladinih organizacija, takođe je upitna. Naglasila je da ukoliko se Predlog zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, ipak ne povuče iz skupštinske procedure, dostaviće preko poslanika i amandmane u cilju njegovog poboljšanja.

Goran Macanović, predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, je saopštio predloge za unapređenje Predloga zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, navodeći da je najprije neophodno odlučiti šta se Predlogom zakona želi postići. Pored definisanja cilja socijalne zaštite, neophodno je definisati i ciljeve pojedinačnih prava, odnosno grupa prava kako bi se kasnije, tokom primjene zakona, mogao pratiti stepen poštovanja prava ovih kategorija lica. Prava koje se ostvaruju iz oblasti socijalne i dječije zaštite, a po osnovu invaliditeta, treba odvojiti kao posebna prava, a ne kao materijalno davanje. Pravo na njegu i pomoć drugog lica ima za svrhu da se obezbjeđivanjem tih sredstava pruži pomoć za ostvarivanje osnovnih funkcija licu sa invaliditetom, da mu se uz pomoć drugog lica pomogne da funkcioniše i živi. Dijelom se to poklapa sa institutom personalne asistencije, ali je ovo širi aspekt. Smatra neprihvatljivim postavljanje imovinskog cenzusa za ostvarivanje prava na njegu i pomoć drugog lica, jer je to suprotno sa članom 6 Predloga zakona koji se odnosi na zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom. Pravo na ličnu invalidninu je kompenzaciono pravo po osnovu invalidnosti i treba precizno odrediti svrhu i pravnu prirodu istog. Osobe sa invaliditetom se susreću sa različitim barijerama, preprekama, imaju različite potrebe pa trebaju i različite lične invalidnine,

shodno procentu invaliditeta. Donji limit za ostvarivanje prava na ličnu invalidninu treba da bude za osobe koje imaju 50 i više procenata invaliditeta. Pružanje usluga personalne asistencije u Predlogu zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti nije detaljno razrađeno. Mišljenja je da treba donijeti zakon o personalnoj asistenciji.

Filipa Rajković je podsjetila na Zaključke usvojene na Konferenciji, 3. decembra 2011. godine i saopštila da značajan broj tih zaključaka nije realizovan, iako se stanje poboljšava, ali je neophodno i u narednom periodu ojačati napore i aktivnosti na njihovoj realizaciji, a sve u cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom. Podsjetila je da je, između ostalog, Zaključcima bilo planirano donošenje zakona o organizacijama lica sa invaliditetom i odgovarajućih podzakonskih akata, zatim aktivnosti na sprovođenju Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, kao i usvajanje zakona o upotrebi znakovnog jezika. Međutim, nijedna od tih aktivnosti nije realizovana.

U diskusiji su učestvovala lica sa invaliditetom koja su saopštila probleme sa kojima se suočavaju i postavili su određena pitanja u vezi sa ostvarivanjem prava osoba sa invaliditetom u oblasti socijalne, zdravstvene zaštite, prava na obrazovanje, rad i druga prava, a odgovore je dala pomoćnica ministra rada i socijalnog staranja koja je istakla da će Ministarstvo rada i socijalnog staranja nastaviti sa aktivnostima u cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom i njihove integracije u društvo.

Na Konferenciji Aleksandra Popović iz Udruženja paraplegičara Crne Gore je formulisala

Nacrt zaključaka:

- Neophodno je realizovati sve Zaključke usvojene 3. decembra 2011. godine koji u dosadašnjem jednogodišnjem periodu nijesu realizovani.
- Neophodno je Predlog zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti povući iz skupštinske procedure, a ukoliko se to ne desi, amandmanima treba poboljšati postojeći tekst Predloga zakona.
- Pošto se lica sa invaliditetom suočavaju sa brojnim problemima u životu, neophodno je, u cilju rješavanja njihovih problema, najprije povećati broj zaposlenih osoba sa invaliditetom, kako u organima državne uprave, tako i u privatnom sektoru.
- Potrebno je razmotriti pitanje usvajanja zakona o organizacijama lica sa invaliditetom.
- Potrebno je razmotriti pitanje usvajanja zakona o kompenzatornim pravima lica sa invaliditetom.
- Neophodno je obezbjediti pristup licima sa invaliditetom zgradi Skupštine Crne Gore, ali i ostalim institucijama koje nijesu pristupačne, a takođe i unutrašnju infrastrukturu prilagoditi osobama s invaliditetom.
- Potrebno je intezivirati aktivnosti na poboljšanju stepena uključenosti lica s invaliditetom u obrazovni program, jer se sticanjem adekvatnog obrazovanje, obezbjeđuje i njihova uključenost u sve društvene tokove.
- Potrebno je intezivirati aktivnosti na većem uključivanju organizacija lica s invaliditetom u rad radnih grupa i komisija, kao i obezbjediti njihov veći uticaj u tim tijelima.
- Potrebno je razmotriti mogućnost da dnevni centri ne budu ustanove koje pružaju usluge djeci sa smetnjama u razvoju, već i ostalim grupama lica sa invaliditetom.
- Neophodno je preduzeti aktivnosti i obezbjediti neophodna finansijska sredstva za obezbjeđivanje, izgradnju i rekonstrukciju objekata kako bi bili pristupačni svim licima sa invaliditetom.

*****

INFORMACIJA
SA SASTANKA PREDsjedNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
SA DELEGACIJOM IZ ALBANIJE, održanog 24. januara 2013. godine

Sastanak je počeo u 11 sati i 30 minuta.

Sastanku su prisustvovali: dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, Ljerka Dragičević, član Odbora, mr Dritan Abazović, član Odbora, Lubomir Kopaj, šef Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Ana Zec, koordinatorka u Kancelariji UNICEF-a u Crnoj Gori, Blanka Radošević- Marović, pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava, Vesna Vučurović, pomoćnica ministra prosvjete, Tamara Milić, savjetnica za obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u Ministarstvu prosvjete, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, a delegaciju iz Albanije činili su: dr Alenka Verbole iz Misije OEBS-a u Albaniji, šef delegacije, Elton Lelo iz Misije OEBS-a u Albaniji, Elda Gjoka, savjetnica, Jetmir Kallollari, Anisa Proda, Ilir Kasa, Gentian Gjini, Florian Rojba, Rovenka Rojba, članovi Foruma mladih sa hendikepom, Irma Baraku, povjerenik za antidiskriminaciju, Nora Malaj, pomoćnica ministra obrazovanja, Klodiana Spahiu, poslanica, Astrit Beci, poslanik, Alket Jaupi, savjetnik Ombudsmana, Matilda Tyli iz Ministarstva rada, Velibor Bošković iz Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore i Oliver Vilotić, prevodilac. Sastanku je prisustvovao i ambasador Albanije u Crnoj Gori Tonin Beci.

*****

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je pozdravio goste iz Albanije i ostale učesnike sastanka. Članovima delegacije iz Albanije je poželio ugodan boravak u Crnoj Gori. Izrazio je nadu da će ova studijska posjeta koju su organizovali uz pomoć Misije OEBS-a u Albaniji i razmjena iskustava sa Crnom Gorom u vezi sa pitanjima zaštite prava lica sa invaliditetom biti korisna u njihovom budućem radu.

Predložio je metodologiju rada po kojoj će članove albanske delegacije upoznati sa aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode i zakonodavnim okvirom i propisima kojima su regulisana prava i položaj lica sa invaliditetom u Crnoj Gori. Nakon toga članovi delegacije iz Albanije će biti u prilici da iznesu iskustva, mišljenja, postavbe pitanja i sa ostalim učesnicima sastanka razmijene ideje o ovoj veoma važnoj oblasti, što je od ostalih učesnika prihvaćeno.

Šefica delegacije iz Albanije, dr Alenka Verbole, je zahvalila na organizovanju sastanka i saopštila da će im iskustva koja su stekli tokom boravka u Crnoj Gori biti veoma korisna. Navela je da je posjeta Crnoj Gori organizovana u saradnji sa Britanskim savjetom i Vodafonom, a da se već duže vrijeme u Albaniji bave promocijom prava osoba sa invaliditetom. Kancelarija OEBS-a u Albaniji još od 2003. godine pruža podršku državnim organima Albanije u izradi zakona kojima se regulišu prava osoba sa invaliditetom, a značajna je njihova podrška i u izradi nacionalne strategije za osobe sa invaliditetom. Podršku su pružili i u osnivanju nacionalnih savjeta za osobe sa invaliditetom u čiji rad su uključeni i predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je upoznao goste sa nadležnostima Odbora navodeći da je članom 44 Poslovnika Skupštine Crne Gpre propisano da: „ *Odbor za ljudska prava i slobode razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata i druga pitanja koja se odnose na: slobode i prava čovjeka i građanina, sa posebnim osvrtom na manjinska prava, primjenu potvrđenih međunarodnih akata koji se odnose na ostvarivanje, zaštitu i unaprjeđivanje ovih prava, razmatra i zauzima stavove po predstavkama građana i pravnih lica koje se odnose na ostvarivanje prava građana; prati ostvarivanje dokumenata, mjera i aktivnosti za unaprjeđivanje nacionalne, etničke i druge ravnopravnosti, posebno u oblasti obrazovanja, zdravlja, informisanja, socijalne politike, zapošljavanja, preduzetništva, procesa odlučivanja i sl; učestvuje u pripremi i izradi dokumenata i usaglašavanju zakonodavstva u ovoj oblasti sa*

standardima u evropskom zakonodavstvu; saraduje sa odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata i nevladinim organizacijama iz ove oblasti.

Odbor u okviru svoje nadležnosti prati i ocjenjuje usklađenost zakona Crne Gore sa pravnom tekovinom Evropske unije i, na osnovu izvještaja Vlade, prati i ocjenjuje primjenu zakona, posebno zakona iz kojih proizilaze obaveze usaglašene sa pravom Evropske unije.”

Predsjednik Odbora je naglasio posvećenost svih članova Odbora afirmaciji i zaštiti prava osoba sa invaliditetom, a posebno zaštititi prava djece sa teškoćama u razvoju. Istakao je kontinuiranu saradnju koju Odbor ima sa svim subjektima na državnom i lokalnom nivou, kao i sa međunarodnim i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom.

Govoreći o radu Odbora za ljudska prava i slobode, Predsjednik je saopštio da je Odbor, kako u normativnom dijelu, tako i konkretnim, praktičnim aktivnostima nastojao doprinijeti poboljšanju položaja lica sa invaliditetom i poštovanju njihovih prava. Predsjednik je saopštio da Odbor ima veoma intezivnu aktivnost u svim segmentima koji se odnose na ljudska prava i slobode, što je konstatovano i u Izvještaju EK o napretku Crne Gore za 2012. godinu, kao i da je ovo radno tijelo jedno od najaktivnijih skupštinskih radnih tijela.

Takođe, Predsjednik Odbora je upoznao goste da Odbor organizuje i javne tribine u svrhu praćenja implementacije zakona usvojenih u Skupštini koji se odnose na oblast ljudskih prava i sloboda. Saopštio je da je Odbor organizovao sedam javnih tribina u različitim gradovima Crne Gore na kojima se bavio najrazličitijim temama iz oblasti ljudskih prava. Na svim javnim tribinama članovi Odbora su putem direktnog kontakta sa građanima nastojali da se upoznaju sa konkretnim problemima sa kojima se svakodnevno susreću, kao i da od predstavnika institucija koje se bave primjenom zakona čuju mišljenje i probleme sa kojima se susreću u primjeni zakona. Njihov osnovni cilj je da poslanici, kao predstavnici zakonodavne vlasti, preduzmu aktivnosti na poboljšanju postojećih zakonskih normi, ukoliko se za tim ukaže potreba.

Istakao je da se Odbor na Javnoj tribini održanoj na Cetinju u februaru 2011. godine, saglasnošću svih članova, pridružio drugoj fazi Kampanje „Govorimo o mogućnostima“ koju realizuju UNICEF i Vlada Crne Gore u saradnji sa brojnim partnerima, kao i Kampanji „Naučimo ih nešto drugo“, koju je realizovala Mreža ombudsmana za djecu jugoistočne Evrope, uz podršku Save the children-a.

Pored javnih tribina, Odbor je organizovao i niz posjeta institucijama kako bi utvrdio u kom stepenu se poštuju ljudska prava i slobode lica smještenih u ustanovama i tom prilikom članovi Odbora su se uvjerali da se stanje u tim ustanovama iz dana u dan poboljšava. Takođe, Odbor je organizovao i kontrolna saslušanja pojedinih ministara u vezi sa stanjem ljudskih prava lica smještenih u ustanovama. Nakon toga je predlagao Skupštini zaključke u cilju poboljšanja stanja u tim ustanovama, što je u krajnjem, značajno doprinijelo kontinuiranom poboljšanju stanja ljudskih prava u Crnoj Gori.

Dr Halil Duković je saopštio da Odbor posebnu pažnju posvećuje pravima djece sa teškoćama u razvoju, i u tom smislu, Odbor ima kontinuiranu saradnju sa NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je apostrofirao da je Crna Gora stvorila normativne i institucionalne pretpostavke za zaštitu lica sa invaliditetom, navodeći da Ustav Crne Gore garantuje jednaka prava i obaveze svim građanima/kama, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo i zabranjuje svaku neposrednu ili posrednu diskriminaciju, po bilo kom osnovu, a da je članom 68 Ustava propisano da se jemči posebna zaštita lica sa invaliditetom. Takođe, garancije date Ustavom razrađene su nizom zakona kojima su uređeni radni odnosi, zapošljavanje, penzijsko i invalidsko osiguranje, obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita, zaštita na radu, porodični odnosi.

Predsjednik Odbora je nabrojao ključne zakone koje je donijela Skupština Crne Gore i kojima se regulišu prava osoba sa invaliditetom, a među njima su: Zakon o profesionalnoj

rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom (Sl.list CG, br. 49/08, 73/10 i 39/11), Zakon o kretanju lica sa invaliditetom uz pomoć psa pomagača („Sl.list CG“, br. 76/09 i 40/11), Zakon o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom („Sl.list CG“, br. 80/08 i 40/11), Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama („Službeni list RCG, br. 80/04 i Sl.list CG, br. 45/10) i Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Sl. list CG“, br. 39/11). Veoma važni zakoni kojima se sprečava diskriminacija, pa time i diskriminacija osoba sa invaliditetom su Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list CG“, br. 46/10 i 40/11) i Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore („Službeni list CG“, broj 42/11), a potom je upoznao goste sa ključnim odredbama pojedinih zakona koji regulišu položaj i prava osoba sa invaliditetom..

Saopštio je da je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, između ostalog, utvrđeno da se lice sa invaliditetom zapošljava pod opštim ili posebnim uslovima, u skladu sa zakonom, da je utvrđena kvota za zapošljavanje lica sa invaliditetom, shodno kojoj je poslodavac koji ima od 20 do 50 zaposlenih dužan da zaposli najmanje jedno lice sa invaliditetom, a poslodavac koji ima više od 50 zaposlenih dužan je da zaposli najmanje 5% lica sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih.

Poslodavac koji nije zaposlio lice sa invaliditetom dužan je da za svako lice koje nije zaposlio, prilikom mjesečne isplate zarada i naknada zarada zaposlenih, uplati poseban doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, a ta sredstva se uplaćuju na poseban račun budžeta Crne Gore - Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Obaveze plaćanja doprinosa oslobađaju se organizacije, odnosno udruženja lica sa invaliditetom, kada se pojavljuju kao poslodavci. Takođe, utvrđeno je da poslodavac koji zaposli lice sa invaliditetom ima pravo na subvencije.

Zakonom o kretanju lica sa invaliditetom uz pomoć psa pomagača uređuje se pravo lica sa invaliditetom da sa psom pomagačem koristi prevozna sredstva u drumskom, željezničkom, pomorskom i vazdušnom saobraćaju, ima slobodan pristup i boravak na javnom mjestu i slobodan pristup i boravak u radnom prostoru.

Zakonom o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom utvrđeno je da pravo na povlasticu na putovanje ima korisnik njege i pomoći drugog lica i djeca i mladi koji su ostvarili pravo na pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama, u skladu sa propisom iz oblasti socijalne i dječje zaštite i korisnik njege i pomoći drugog lica, koji je to pravo ostvario u skladu sa propisom iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja. Takođe, pravo na povlasticu na putovanje ima i pratilac lica sa invaliditetom.

Zakonom o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama obezbjeđuje se inkluzivan model vaspitanja i obrazovanja na svim nivoima školovanja.

Predsjednik Odbora je saopštio da je članom 18 Zakona o zabrani diskriminacije detaljno propisano šta se podrazumijeva pod diskriminacijom lica sa invaliditetom, a propisani su postupak zaštite od diskriminacije, teret dokazivanja, sudska zaštita i teži oblici diskriminacije.

Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom definisani su oblici neposredne i posredne diskriminacije. Takođe, propisana je zabrana diskriminacije lica sa invaliditetom u postupcima pred organima, korišćenju objekata i površina u javnoj upotrebi, pružanju javnih usluga, javnom prevozu, oblasti zdravstvene zaštite, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, socijalne i dječje zaštite, bračnih i porodičnih odnosa, biračkog prava i nevladinim organizacijama.

Predsjednik Odbora je podsjetio i na odredbe Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl.list CG“, br. 51/08, 40/10, 34/11,40/11 i 47/11) kojima je propisana obaveza obezbjeđivanja uslova za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti u svim novoizgrađenim objektima, kao i obaveza prilagođavanja postojećih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti po kojoj se objekti u javnoj upotrebi moraju prilagoditi uslovima za pristup i kretanje

lica smanjene pokretljivosti u roku od pet godina od dana stupanja na snagu ovog zakona, što znači do avgusta 2013. godine.

Predsjednik Odbora je istakao da su se učesnici sastanka mogli uvjeriti da ni Skupština Crne Gore nije prilagođena za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i saopštio da su bila raspisana dva tendera koji zbog neodgovarajuće dokumentacije i specifikacije nijesu uspješno okončani, ali da će, po informacijama koje ima, u prvoj polovini 2013. godine taj problem biti riješen.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je saopštio da će Odbor i u narednom periodu, u dijelu svoje, Poslovnikom Skupštine Crne Gore, utvrđene nadležnosti, nastojati da doprinese afirmaciji, promovisanju, poštovanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda svih građana Crne Gore, sa posebnim akcentom na prava osoba sa invaliditetom.

Iskazujući posebno interesovanje za određena zakonska rešenja koja se odnose na prava osoba sa invaliditetom, članovi delegacije iz Albanije su postavili brojna pitanja.

Alketa Jaupija, savjetnika Ombudsmana je interesovalo:

1. Kakva je saradnja Odbora za ljudska prava i slobode i institucije Zaštitinika ljudskih prava i sloboda Crne Gore?

2. Da li Predsjednik Odbora smatra da je Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore kvalitetan?

3. Da li institucija Zaštitinika ljudskih prava i sloboda Crne Gore efikasno i kvalitetno obavlja sve poslove koji su joj dati u nadležnost shodno odredbama Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore?

Dr Alenka Verbole iz Misije OEBS-a u Albaniji se osvrnula na odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i postavila pitanja:

1. Kako se u praksi sprovodi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju, da li se primjenjuje kvotni sistem zapošljavanja ovih lica ili se u većoj mjeri uplaćuje poseban doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje ovih lica Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Takođe, upitala je da li je neophodno mijenjati ovaj Zakon?

2. Da li je obezbijeđeno učešće lica sa invaliditetom u javnom životu, jesu li zastupljeni pripadnici ove populacije na važnim političkim pozicijama, da li postoji određeni sistem kvota?

Poslanicu Klodianu Spahiu koja je upoznata da je Crna Gora ratifikovala Konvenciju UN o pravima lica sa invaliditetom sa Opcionim protokolom 2009. godine, interesovalo je:

1. Da li je prilikom ratifikacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom postojala saradnja sa nevladinim sektorom koji se bavi zaštitom prava osoba sa invaliditetom?

Anisu Produ iz Foruma mladih sa hendikepom je interesovalo:

1. Koliko vremena je prošlo od potpisivanja do ratifikacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, s obzirom da je Crna Gora tu Konvenciju ratifikovala 2009. godine?

Poslanik Astrit Beci, navodeći da dolazi iz Skadra, upitao je:

1. S obzirom da se Skadarsko jezero nalazi na granici Albanije i Crne Gore, kakva je politika i da li postoji dogovor oko čišćenja ovog jezera, u cilju zaštite životne sredine?

Jetmir Kallollari iz Foruma mladih sa hendikepom upitao je:

1. Da li je Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kvalitetan, dovoljan za zaštitu osoba sa invaliditetom ili je potrebno raditi njegove izmjene?

Eltona Lela iz Misije OEBS-a u Albaniji je interesovalo:

1. Da li se upotrebljava znakovni jezik u medijima u Crnoj Gori?

Odgovore na postavljena pitanja dali su: predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković, pomoćnica ministra prosvjete Vesna Vučurović i pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević Marović, dok je Milisav Korać govorio o veoma kvalitetnoj saradnji organizacije koju predstavlja sa Odborom za ljudska prava i slobode.

Pomoćnica ministra prosvjete Vesna Vučurović je saopštila da je donošenje Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama veoma značajno u cijelom setu zakona kojima se obezbjeđuju prava osoba sa invaliditetom, a da se ovim Zakonom

obezbjeduje inkluzivan model vaspitanja i obrazovanja na svim nivoima školovanja. U cilju obezbjeđivanja inkluzije djece sa posebnim obrazovnim potrebama Ministarstvo prosvjete je realizovalo niz aktivnosti, prvenstveno u saradnji sa UNICEF-om i Save the children-om.

Blanka Radošević- Marović, pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava, je naglasila da Crna Gora ima dobar zakonodavni okvir kojim su regulisana prava osoba sa invaliditetom, što je ocijenjeno i u izvještajima Evropske komisije. Saopštila je da su među najvažnijim zakonima koje je Crna Gora donijela u poslednje vrijeme Zakon o zabrani diskriminacije iz 2010. godine i Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore iz 2011. godine. Podsjetila je da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u 2011. i 2012. godini, shodno Programu rada, realizovalo niz aktivnosti na implementaciji Zakona o zabrani diskriminacije. Aktivnosti su bile usmjerene na edukaciju i medijsku promociju i fokusirane su na marginalizovane društvene grupe. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je utvrdilo Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o svim slučajevima diskriminacije kojim je propisan bliži sadržaj i način vođenja evidencije o predmetima u vezi sa diskriminacijom u sudovima, inspekcijским organima i organima za prekršaje. U cilju jačanja svijesti o značaju sprječavanja, prijavljivanja i sankcionisanja svih oblika diskriminacije Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sprovelo je kampanju, a kampanja koja se odnosila na zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom nosila je naziv „Niko ne mora biti na margini”. Pored tih aktivnosti, Ministarstvo je realizovalo program obuke za predstavnike organa državne uprave koji se direktno bave pitanjima prevencije, zaštite i sankcionisanja diskriminacije, sa posebnim akcentom na ranjive grupe. Ministarstvo je organizovalo radionice u okviru Programa edukacije državnih službenika, nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u drugim organima iz oblasti pružanja zaštite od diskriminacije. Pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava je saopštila da je Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjen svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu, a članom 18 Zakona zabranjena je diskriminacija lica sa invaliditetom. Naglasila je da je Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, koji je donešen u julu 2011. godine, detaljno uređena oblast zabrane diskriminacije osoba sa invaliditetom u svim oblastima života i rada. Zakonom je utvrđeno da je diskriminacija svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Podsjetila je da je Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore Zaštitnik definisan kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije i nacionalni mehanizam za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, navodeći da su o tome članovi delegacije iz Albanije mogli više saznati tokom prethodno obavljene posjete instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Istakla je da će Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i u narednom periodu dok bude trajao pregovarački proces Crne Gore sa Evropskom unijom, nastaviti sa kampanjama, edukacijom i medijskom promocijom u cilju smanjenja svih oblika diskriminacije.

Članove albanske delegacije Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković je informisao o kontinuiranoj i dobroj saradnji Odbora sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Saopštio je da Odbor neposredno saraduje sa Zaštitnikom, kako putem stručnih konsultacija, tako i neposrednim kontaktima, putem učešća Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore na sjednicama Odbora za ljudska prava i slobode, shodno članu 67 Poslovnika Skupštine. Takođe, naveo je da je Zaštitnik, po pozivu Odbora, učestvovao na

javnim tribinama koje su na različite teme organizovane u različitim gradovima Crne Gore, kao i da je sa poslanicima, članovima Odbora za ljudska prava i slobode posjetio niz ustanova radi praćenja stanja ljudskih prava u tim ustanovama. Istakao je da Odbor razmatra Godišnji izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i da je na zahtjev Odbora Zaštitnik sačinio i dostavio posebne izvještaje, koji su razmotreni na Odboru i u vezi sa njima Skupština je, na predlog Odbora za ljudska prava i slobode, donijela zaključke.

Dr Halil Duković je naglasio da, shodno zakonskoj obavezi utvrđenoj novim Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode utvrđuje zahtjev za dodjelu budžetskih sredstava Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na osnovu predloga Zaštitnika i prosleđuje ga Ministarstvu finansija.

Predsjednik Odbora je saopštio da je važeći Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore donešen 2011. godine i da je njime Zaštitnik definisan kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije i nacionalni mehanizam za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

U vezi sa Zakonom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, Predsjednik Odbora je saopštio da je to veoma dobar Zakon, ali da se mora više pažnje posvetiti njegovoj implementaciji. Činjenica je da poslodavci češće uplaćuju novac Fondu, nego što zapošljavaju osobe sa invaliditetom, a mnogo bolje bi bilo kad bi se ta lica zapošljavala, jer bi se osjećali korisnim članovima društva i doprinijelo bi se njihovoj inkluziji. Takođe, mišljenja je da se mora više raditi na animiranju poslodavaca da zapošljavaju ovu populaciju. Značajna sredstva se uplaćuju u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, ali veći dio ostaje neiskorišćen, jer organizacije koje se bave pravima osoba sa invaliditetom nemaju kadrovski potencijal da koriste novac namijenjen za projekte.

Predsjednik Duković je saopštio da je formirana Drimska inicijativa koju čini Crna Gora, Albanije, Kosovo, Makedonija i Grčka, radi rješavanja pitanja koja se odnose na reon Skadarskog jezera, prvenstveno radi rješavanja problema nastalih zbog poplava ovog područja, tako da se isključivo zajedničkim djelovanjem mogu dugoročno riješiti ovi problemi.

Govoreći o Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Predsjednik Odbora je saopštio da smatra svaki zakon dobrim, pa i ovaj, ali da mnogo više treba raditi na implementaciji zakona. Saopštio je da Odbor ima kontinuiranu i veoma kvalitetnu saradnju sa nevladinim sektorom, posebno sa organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom, o čemu, između ostalog, svjedoči i prisustvo predstavnika NVO „Naša inicijativa“ na sastanku, kao i brojnim prethodnim sjednicama Odbora za ljudska prava i slobode.

Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, upoznao je prisutne sa organizacijom kojoj je na čelu. Saopštio je da je Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ organizacija koja okuplja 18 lokalnih udruženja koji svojim djelovanjem nastoje poboljšati položaj ove „ranjive“ populacije u crnogorskom društvu. Istakao je da „Naša inicijativa“ imao veoma dobru saradnju sa Odborom za ljudska prava i slobode, što se ogleda kroz njihovo učešće na sjednicama Odbora kad se razmatraju određena pitanja koja se odnose na prava osoba sa invaliditetom, ako i učešće na javnim tribinama i drugim aktivnostima koje ovo radno tijelo Skupštine organizuje. Podsjetio je da je prva aktivnost, shodno Planu aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode u 2012. godini, bila sastanak Odbora za ljudska prava i slobode sa predstavnicima NVO „Naša inicijativa“. Naglasio je da su predsjednik i članovi Odbora pokazali senzibilitet prema djeci sa teškoćama u razvoju, a da su prihvatili značajan broj predloga koje su procijenili opravdanim u cilju poboljšanja položaja lica sa invaliditetom. Ocijenio je da nije dobro to što se pojedina tijela koja je Vlada Crne Gore, prvenstveno Savjet za brigu o licima sa invaliditetom i Savjet za prava djeteta neredovno sastaju, pa ne mogu aktivnije ni da doprinesu poboljšanju položaja djece sa teškoćama u razvoju. Govoreći o Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, saopštio je da se godišnje u Fond slije između šest i sedam miliona eura, ali da se u prave namjene iskoristi svega 5%. Takođe,

mišljenja je da u crnogorskom društvu i dalje postoje predrasude prema licima sa invaliditetom i nedostatak povjerenja da i oni mogu biti veoma korisni članovi društva. Ocijenio je da se poslednjih godina odnos prema osobama sa invaliditetom u Crnoj Gori u značajnoj mjeri poboljšao, donešen je cio set zakona kojima se regulišu prava ove populacije, a i odnos prema njima u svakodnevnom životu iz dana u dan se poboljšava.

Ispred Odbora za ljudska prava i slobode dobrodošlicu gostima iz Albanije i ostalim učesnicima poželjeli su poslanik mr Dritan Abazović i poslanica Ljerka Dragičević.

Poslanik Abazović je izrazio nadu i očekivanje za uspješan nastavak započete saradnje između Crne Gore i Albanije. U vezi sa zaštitom prava osoba sa invaliditetom, saopštio je da ova lica treba u što većoj mjeri uključiti u društvo i istakao pozitivan primjer sa njegovog studijskog putovanja u Norveškoj kada je u Lilehameru na jednoj od ulica upoznao grupu muzičara- lica sa invaliditetom, a u razgovoru sa njima saznao da su ta lica porijeklom iz Skadra, što ga je iznenadilo.

Poslanica Ljerka Dragičević je naglasila da je posebna vrijednost Odbora za ljudska prava i slobode što su odluke o svim pitanjima koja su bila predmet rasprave na ovom Odboru donesene konsenzusom, što svjedoči o posvećenosti svih članova ovog radnog tijela zaštiti ljudskih prava i sloboda svih građana.

Zaključeno je da će informacije i razmijenjena iskustva sa ovog sastanka koristiti svim učesnicima, kao i da će delegaciji iz Albanije informacije koje su dobili tokom studijskog boravka u Crnoj Gori i primjeri pozitivne prakse biti veoma korisni u budućem radu u cilju unapređenja zakonodavstva koje se odnosi na prava osoba sa invaliditetom.

Sastanak je završen u 12 sati i 45 minuta.

*****

IZVJEŠTAJ

O UČEŠĆU PREDSTAVNIKA SLUŽBE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA SEMINARU: „ ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I POLOŽAJ ŽENA I DJECE“, ODRŽANOM U BRISELU 14. I 15. NOVEMBRA 2012. GODINE

Predstavnici Službe Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sekretar Odbora, Slava Burić i saradnik u Odboru, Sonja Jokić učestvovali su na Seminaru „Zaštita ljudskih prava i položaj žena i djece“, održanom u Briselu, 14. i 15. novembra 2012. godine. Seminar je organizovala Jedinica za odnose sa parlamentima zemalja Zapadnog Balkana Direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta, u okviru Programa podrške parlamentima zemalja Zapadnog Balkana.

Pored predstavnika Službe Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Seminaru su prisustvovali predstavnici parlamenata: Srbije, Bosne i Hercegovine, Albanije, Kosova, Hrvatske i Makedonije.

Prvog radnog dana Seminara nakon uvodnih napomena Edvarda Kukana, šefa Delegacije za odnose sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, Kosovom i Crnom Gorom, člana Odbora za spoljne poslove i Pododbora za ljudska prava, uslijedile su sesije na teme: „Uloga i pozicija Evropskog parlamenta u oblasti ljudskih prava i ljudska prava na Zapadnom Balkanu“, „Zaštita prava manjina u Evropskoj uniji i na Zapadnom Balkanu“ i „Uloga civilnog društva u zaštiti ljudskih prava“. Izlaganja na navedene teme imali su visoki predstavnici Evropskog parlamenta Edvard Kukan, Ulrike Lunacek, član Odbora za spoljne poslove i Cvetko Stantič, član Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora.

Predsjedavajući i uvodničar za prvu sesiju Edvard Kukan je saopštio da Evropski parlament prati stanje ljudskih prava i sloboda i objavljuje godišnje izvještaje o stanju ljudskih prava i demokratije sa preporukama, usvaja strategije o ljudskim pravima, a pojedincima i organizacijama dodjeljuje i godišnju Saharov nagradu za ljudska prava. Osim toga, Evropski parlament organizuje brojne manifestacije u cilju promocije ljudskih prava.

Kukan je naglasio da o posvećenosti Evropske unije ljudskim pravima posebno svjedoči činjenica da je ustanovljen specijalni predstavnik Evropske unije za ljudska prava, a na tu funkciju imenovan je bivši grčki ministar inostranih poslova Stavros Lambridinis. Uvođenjem funkcije specijalnog predstavnika EU za ljudska prava evropska administracija želi da pokaže riješenost da kroz svoju spoljnu politiku da veći značaj poštovanju osnovnih prava širom svijeta. Kukan je saopštio da Evropska unija neposredno prati stanje ljudskih prava u zemljama Zapadnog Balkana, naglašavajući da se od svih budućih članica EU očekuje da poštuju ljudska prava svih građana i da dijele iste vrijednosti kao članice Evropske unije. Posebna analiza stanja ljudskih prava sadržana je u izvještajima Evropske komisije o napretku zemalja Zapadnog Balkana. Kukan je saopštio da je vidljiva posvećenost zemalja Zapadnog Balkana pitanjima ljudskih prava i sloboda svih građana, a posebno pripadnika tzv. "ranjivih grupa", kao što su osobe sa invaliditetom, raseljena, interno-raseljena i nestala lica, pripadnici RAE populacije. Pohvalio je napredak ostvaren kroz Sarajevsku deklaraciju u cilju rješavanja pitanja raseljenih i interno-raseljenih lica. Ocijenio je da su u svim zemljama Zapadnog Balkana zakoni kojima se regulišu različita pitanja iz oblasti ljudskih prava uglavnom dobri, ali je implementacija spora i nedovoljna, pa u narednom periodu posebnu pažnju treba usmjeriti na implementaciju usvojenih zakona.

Nakon uvodnog izlaganja Evdarda Kukana uslijedila je diskusija u kojoj su predstavnici zemalja Zapadnog Balkana predstavili stanje ljudskih prava u njihovim zemljama.

Predstavnica Bosne i Hercegovine je saopštila da su ustavni amandmani prioritet u radu njihovog parlamenta, kao i implementacija svih usvojenih zakona, a važnim je ocijenila: usvajanje nacionalnog plana za ljudska prava i antidiskriminaciju, usklađivanje zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske unije, obuke sudija i tužilaca, realizaciju Akcionog plana za integraciju RAE populacije. Predstavnica Parlamenta Kosova je istakla da su ratifikovali sva ključna međunarodna dokumenta iz oblasti ljudskih prava, da Ustav jemči zastupljenost manjina u parlamentu, usvojen je i niz zakona kojima se garantuju prava pripadnicima manjina, pa je poštovanje ljudskih prava prioritet u njihovom radu. Predstavnica Parlamenta Albanije je saopštila da je i kod njih situacija slična kao i u ostalim zemljama Zapadnog Balkana, jer su ključni zakoni usvojeni, a sada je bitna njihova implementacija. Izvještaji Evropske komisije o napretku su veoma važni, jer ukazuju na ključne stvari na čijoj realizaciji treba raditi u narednom periodu. Predstavnik Parlamenta Makedonije je saopštio da je Makedonija ratifikovala konvencije za zaštitu ljudskih prava, usvojila zakone, a da se velika pažnja poklanja zaštiti manjinskih grupa, kao i pripadnika RAE populacije za koje je uvedeno obavezno srednje obrazovanje. Cilj je da se obezbijedi promocija i poštovanje prava pripadnika etničkih grupa i obezbijedi njihova integracija bez asimilacije. Predstavnica Narodne Skupštine Republike Srbije je pozdravila imenovanje specijalnog predstavnika EU za ljudska prava i predložila da se organizuje više seminara u cilju promocije uloge Evropskog parlamenta u oblasti ljudskih prava.

Ulrike Lunacek, član Odbora za spoljne poslove, navodeći da nije dozvoljena diskriminacija po bilo kojem osnovu, istakla je da je zaštita pripadnika različitih manjinskih grupa bitna kako u zemljama EU, tako i u svim ostalim zemljama. Multinacionalnost, višejezičnost, i tolerancija se promovišu na svim nivoima. U Evropskom parlamentu se govore 23 jezika, a 22 se prevode, što govori o posvećenosti njegovanju višejezičnosti i različitosti. Prava manjina su ključna za proširenje, a na evropskoj agendi ispunjenje tih kriterijuma je veoma važno. Veoma bitna je zastupljenost manjina u Parlamentu, pa, shodno principu afirmativne akcije, u nekim parlamentima obezbijeđena su i sigurna mjesta za pripadnike manjina. Veoma važnim smatra i očuvanje kulturnog nasleđa, vjerskih objekata i običaja pripadnika različitih manjinskih grupa. Evropska unija se zalaže i za zaštitu seksualnih manjina, pa je zabrana diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije veoma bitna. Lunacek je istakla da je Crna Gora učinila pozitivne korake u vezi sa zabranom diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, navodeći da je Ministarstvo pravde i ljudskih prava organizovalo Konferenciju o borbi protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, da je imenovan savjetnik predsjednika Vlade za antidiskriminaciju i

da je predsjednik Vlade izjavio da podržava izmjene Zakona o braku radi omogućavanja istopolnih brakova. Saopštila je da je pored donošenja zakona, važna njihova primjena, kako bi se svim manjinama obezbijedio normalan život, bez teškoća i straha zbog pripadnosti određenoj manjinskoj grupi.

Predstavnica Parlamenta Makedonije, predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost je saopštila da su usvojili Zakon o zabrani diskriminacije, ali da u njemu ne postoji posebna odredba o zabrani diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije. Organizovane su brojne javne rasprave, seminari i okrugli stolovi o pravima LGBT populacije, ali u društvu još uvijek postoje brojni stereotipi o pripadnicima LGBT populacije. Prije mjesec dana u Makedoniji je uspostavljen prvi Centar za pomoć pripadnicima LGBT populacije. Stanje se postepeno poboljšava, ali još mnogo treba raditi. Predstavnica Hrvatskog sabora, članica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, je istakla da je Hrvatska ratifikovala niz dokumenata iz oblasti ljudskih prava, realizovala brojne strategije, uskladila svoje zakonodavstvo sa evropskim, a sada je akcenat na sprovođenju i kontroli implementacije svih usvojenih zakona. U zaštiti ljudskih prava u Hrvatskoj važnu ulogu ima Sabor, ali i četiri zaštitnika u Hrvatskoj: pučki, zaštitnik za ravnopravnost polova, zaštitnik za djecu i za osobe sa invaliditetom. U promociji prava seksualnih manjina značajnu ulogu je imao civilni sektor koji je djelovao i samostalno, ali i sarađivao sa državnim institucijama. Predstavnica Bosne i Hercegovine je saopštila da je u Bosni Hercegovini vidljiv napredak u zaštiti izbjeglica, raseljenih lica, žrtava trafikinga, djece, tražioca azila, pripadnika RAE populacije, a činjenica je da se i dalje suočavaju sa brojnim izazovima. U cilju rješavanja problema, neophodna je pomoć međunarodnih organizacija i institucija, ali i koordinacija državnih organa i institucija BiH. Predsjednik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Narodne skupštine Republike Srbije je saopštio da Srbija realizuje brojne aktivnosti u cilju zaštite i promocije ljudskih prava, ali, prvenstveno, vodi računa o interesu svih njenih građana. Srbija je ratifikovala skoro sve međunarodne sporazume i ugovore za zaštitu ljudskih prava i izrazila spremnost da u narednom periodu radi na neophodnom poboljšanju pojedinih odredbi određenih zakona. Cijelo drugo poglavlje Ustava Republike Srbije je posvećeno ljudskim i manjinskim pravima, ali u praksi, pitanja manjinskih prava uglavnom se sagledavaju kao pitanja pripadnika RAE i LGBT populacije. Ocijenio je da su u Srbiji najugroženija grupa nezaposleni, a podsjetio da je pravo na rad osnovno ljudsko pravo. Saopštio je podatak da je prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Srbiji bilo 160 000 pripadnika RAE populacije, a prema prethodnom popisu 108 000, što govori u prilog tezi da je stvoren ambijent da ljudi mogu slobodno da se izjašnjavaju onako kako osjećaju. Sa predstavnicima LGBT populacije održali su seriju razgovora i Odbor kojim predsjedava je jednoglasno podržao održavanje Parade ponosa, ali je kasnije od nadležnih organa ocijenjeno da tada nije bilo bezbjedno njeno održavanje. Saopštio je da je Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina pokazao spremnost da podrži Predlog deklaracije protiv homofobije i govora mržnje.

Jelko Kacin je ocijenio da su Romi ipak najugroženija manjinska grupa i podsjetio da u Srbiji još nije ustanovljena Bošnjačka nacionalna zajednica, što je ocijenio neprihvatljivim i saopštio da će to biti sadržano i u narednom izvještaju o napretku.

Predstavnica Kosova, odnosno srpske zajednice sa Kosova, je saopštila da je Parlament Kosova usvojio niz zakona kojima se garantuju ljudska prava, ali je njihova implementacija loša. Istakla je da se pripadnici srpske zajednice suočavaju sa brojnim problemima, navodeći da se ne poštuje srpski jezik kao drugi službeni jezik, a da se mali broj ljudi žali na diskriminaciju, jer nemaju povjerenje u državne institucije. Takođe, navela je da se Srbi dijele na Srbe sjeverno od Ibra i južno od Ibra, gdje je situacija veoma loša i da nije obezbijeđen povratak raseljenih i interno raseljenih lica. Saopštila je da nema visokoškolskih ustanova za pripadnike srpskog naroda, institucija kulture, a da ne postoji ni nacionalni kanal na srpskom jeziku iako je to utvrđeno Planom Marti Artisarija. Od 1999. godine ima pomaka u poboljšanju prava građana, ali to i dalje nije dovoljno.

Kacin je saopštio da nije dobro što se Srbi na Kosovu dijele, ali je prokomentarisao da stanje nije baš takvo kakvim ga je predstavila predstavica srpske manjine na Kosovu. Istakao je da više godina nije bilo komunikacije između Beograda i Prištine što je prouzrokovalo brojne probleme, pa čak i raspad Jugoslavije, jer zbog pitanja da li Kosovo može biti republika unutar SFR Jugoslavije i odgovora da ne može biti, uslijedio je rat i raspad SFR Jugoslavije.

Jedna od predstavnica delegacije Kosova je saopštila da se svi službeni dokumenti na Kosovu objavljuju na albanskom i srpskom jeziku, a sa problemima u oblasti ljudskih prava suočavaju se ne samo pripadnici srpskog, već i albanskog naroda. Ovo mišljenje je podržala Ulrike Lunacek, navodeći da postoje poboljšanja u životu srpskog naroda na Kosovu, jer je u Prizrenu obnovljena pravoslavna crkva, saobraćajni znaci su na albanskom, srpskom i turskom, a složila se sa preporukom da izrada zakona, kontrola rada Vlade i implementacija zakona treba da budu prioritet i u narednom periodu.

Cvetko Stantić, član Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora, je saopštio da je saradnja državnih institucija sa civilnim sektorom u cilju postizanja zajedničkih ciljeva u poboljšanju ljudskih prava veoma važna i da doprinosi povećanju efikasnosti u radu institucija. Ocijenio je da je seminar dobra prilika za razmjenu iskustava i praksi kako među poslanicima zemalja Zapadnog Balkana, tako i sa poslanicima Evropskog parlamenta. Predstavio je i određene konkretne aktivnosti Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora, navodeći da oni daju mišljenja Evropskom parlamentu, Evropskoj komisiji i Evropskom vijeću i istakao da je Evropski ekonomski i socijalni odbor jedina evropska institucija koja nije sastavljena od političara, već od stručnjaka iz civilnog sektora. Istakao je da Evropski ekonomski i socijalni odbor podržava širok pristup ljudskim pravima i slobodama i poziva da se veći značaj da ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Sa nevladinim organizacijama saraduju putem javnih rasprava, sastanaka i niza evropskih platformi. Ocijenio je da se u većini zemalja civilni sektor ne doživljava kao partner državnim institucijama, već kao oponent, ali i da ima pozitivnih primjera i naveo Inicijativu REKOM. Organizacije civilnog društva sve više postaju pokretačka snaga i uvjerenja je da ne može postojati održiva demokratija bez saradnje državnih institucija sa civilnim društvom. Uloga Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora je bitna i u pružanju podrške daljem osnivanju organizacija civilnog društva, kao i saradnji sa lokalnim NVO i pružanju smjernica institucijama EU i organizacijama civilnog društva. Djeluju bilateralno i regionalno, a uspostavili su konsultativni komitet sa Hrvatskom, Makedonijom i počeli saradnju sa Crnom Gorom putem kojih žele da stvore instrumente za rješavanje problema sa kojima se suočavaju građani. Svake druge godine organizuje se regionalni forum civilnog društva koji okuplja učesnike iz svih zemalja Zapadnog Balkana, a razmatraju se različita pitanja iz oblasti ljudskih prava. Najavio je održavanje sledećeg foruma 26. i 27. novembra 2012. godine u Zagrebu na temu: "Sloboda medija i izražavanja".

Predstavica delegacije Albanije je istakla da organizacije civilnog društva imaju veoma važnu ulogu u svakoj državi, ocjenjujući važnom njihovu ulogu u poboljšanju zakonodavstva, kao i u pružanju socijalnih usluga za najugroženije kategorije stanovništva. Napomenula je da je Parlament Albanije veoma otvoren za saradnju sa civilnim društvom i da se organizuju javne rasprave na kojima mogu učestvovati predstavnici civilnog društva. Značajna je podrška raznih međunarodnih organizacija i institucija državnim organima Albanije, ali godinama je ta podrška manja, pogotovo u finansijskom dijelu, pa se centralne i lokalne vlasti suočavaju sa brojnim problemima.

Predstavnik Bosne i Hercegovine je saopštio da je veliki broj nevladinih organizacija u BiH, a da je na međunarodni Dan demokratije održana Konferencija na temu: „Dan otvorenih vrata“, na kojoj je, između ostalog, data preporuka da se uspostavi baza podataka organizacija civilnog društva relevantnih za određene oblasti djelovanja. Navodeći da je član Zajedničke komisije za ljudska prava i da je Komisiji već stiglo desetine žalbi otpuštenih radnika koji su građani BiH, a radili su u Hrvatskoj, zamolila je predstavnicu Hrvatskog sabora i nadležne državne organe Hrvatske da im pomognu u rješavanju ovog problema. Takođe je podsjetila da

je Sud u Strazburu donio presudu za Ljubljansku banku, da Republika Hrvatska isplati deviznu štednju za Ljubljansku banku.

Kacin je podsjetio da je Hrvatska potpisala dokument da je pitanje štediša multilateralno, a ne bilateralno pitanje, kao i da presuda nije pravosnažna.

Član Odbora za ljudska prava i prava manjina u Hrvatskom saboru, govoreći o saradnji sa civilnim sektorom, saopštila je da u radu radnih tijela učestvuju predstavnici različitih udruženja i da imaju pravo da predlažu amandmane, ali nemaju pravo glasa. Shodno Zakonu, u Hrvatskoj najmanje tri lica mogu osnovati nevladinu organizaciju, tako da je ogroman broj nevladinih organizacija, od kojih mnoge postoje samo na papiru, zbog čega će se morati pristupiti izmjenama Zakona. Da bi NVO dobila sredstva, neophodno je da izradi veoma kvalitetan projekat. Koliko Hrvatska daje važnosti nevladinim organizacijama, najbolje govori podatak da su u Budžetu Republike Hrvatske za 2012. godinu sve budžetske stavke smanjene u odnosu na prethodnu godinu, a da je stavka za funkcionisanje nevladinih organizacija bila povećana.

Jelko Kacin je saopštio da smo svi mi u istoj nevolji, i države članice Evropske unije, i države van Evropske unije, da je problem nerazvijenog društva, problem svih građana, pa je u cilju razvoja društva i dostizanja demokratskih standarda važna saradnja svih subjekata u jednoj državi, kao i saradnja među državama i sa različitim organizacijama.

Prvi radni dan je, shodno agendi, završen u 18 sati.

*****

Drugi radni dan Seminara otvorila je potpredsjedavajuća Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta, Livia Jaroka. Putem video linka učesnicima seminara se obratila Mariya Gabriel, zadužena za izradu mišljenja o pravima žena i rodnoj ravnopravnosti u godišnjem Izvještaju o ljudskim pravima i demokratiji za 2011. godinu, koja je učesnike upoznala sa stanjem u oblasti rodne ravnopravnosti u Evropskoj uniji. O položaju žena i djece u zemljama Zapadnog Balkana, sa posebnim osvrtom na prava žena i djece iz RAE populacije i ruralnih područja i zaštitu od nasilja u porodici govorile su Kinga Gal, potpredsjedavajuća Odbora za građanske slobode, pravosuđe i unutrašnje poslove, član Pododbora za ljudska prava i Marije Cornelissen, izjaviteljica za prava žena u zemljama Zapadnog Balkana, član Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost.

Navodeći da je primijetan porast maloljetničkog nasilja, kao i nasilja nad djecom, Kinga Gal je saopštila da su Evropska unija i UNICEF izdvojili 1, 6 miliona eura pomoći civilnim organizacijama koje se bave ovom problematikom. Kada je riječ o zemljama Zapadnog Balkana istakla je da je veoma važno usvajanje novih znanja o ovoj problematici, razmjena iskustava i saradnja u cilju rješavanja problema. Evropska unija na različite načine pruža pomoć kako zemljama članicama, tako i nečlanicama u rješavanju problema sa kojima se suočavaju žene i djeca. Veoma važnim smatra obezbjeđivanje adekvatnih uslova života za sve građane, kao i da obrazovanje bude dostupno svima, pri čemu akcenat treba da bude na obezbjeđivanju uslova za obrazovanje na maternjem jeziku, s tim treba učiti i strane jezike. S obzirom da je veliki je broj djece koja napuštaju školovanje, neophodno je da zemlje preduzimaju napore na sprječavanju tih trendova, a Evropska unija u tome pomaže i putem različitih programa podržava formalno i neformalno obrazovanje i mobilnost učenika i studenata. Gal je istakla da je Evropska komisija identifikovala prava djece kao jedan od ključnih prioriteta u svom djelovanju i zahtijeva se od svih zemalja da preduzmu niz aktivnosti i mjera radi poboljšanja položaja djece, pa u smislu postizanja tog cilja, podržava se saradnja među svim subjektima koji se na određeni način bave djecom, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou.

Marija Cornelissen, izjaviteljica za prava žena u zemljama Zapadnog Balkana, član Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost je istakla da je obezbjeđivanje adekvatnog sprovođenja zakona kojima su regulisana prava žena jedan je od najvećih izazova u zemljama Zapadnog Balkana. Veoma je važno da svi budu upoznati sa njihovim pravima, da lica kojima

su prava povrijeđena mogu da se obrate nadležnim organima i da naiđu na adekvatan tretman u policiji, sudstvu i tužilaštvu. Često se žene suočavaju ne samo sa nasiljem u porodici, već na radnom mjestu, pa je neophodno ojačati rad inspeksijskih službi, jer po ocjeni izvjestioca za prava žena u Zapadnom Balkanu, aktivnosti inspekcije rada u zemljama Zapadnog Balkana su dosta slabe. Podsjetila je na nedavno održanu radionicu u Sarajevu na temu: "Prava žena u zemljama Zapadnog Balkana", koja je organizovana radi prikupljanja informacija o pravima žena i ravnopravnosti polova u jugoistočnoj Evropi. Zaključila je da je mnogo toga urađeno na poboljšanju prava žena, ali da je i u narednom periodu neophodno raditi na implementaciji zakona i sprovođenju mjera u cilju poboljšanja njihovog opšteg položaja u društvu. Saopštila je da će joj prikupljene informacije poslužiti kao osnov za izvještaj Evropskom parlamentu i zamolila da joj se blagovremeno dostave najnoviji podaci i informacije koji bi mogli uticati na sadržinu izvještaja.

U diskusiji su predstavnici parlamenata zemalja Zapadnog Balkana saopštili šta je urađeno u njihovim zemljama u oblasti prava žena i djece i razmijenili iskustva o ovoj temi. Predstavnicu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je saopštila da je u njihovoj zemlji mnogo urađeno na poboljšanju položaja žena, ali da je njihov državni sistem dosta kompleksan, jer postoji lokalni, entitetski, kantonalni i federalni nivo vlasti, što dodatno otežava sprovođenje određenih mjera kojima se želi poboljšati zastupljenost žena na svim nivoima odlučivanja i njihovo učešće u političkom životu. Takođe, navela je da će biti neophodno mijenjati izborni zakon radi usklađivanja sa Zkonom o rodnoj ravnopravnosti i obezbjeđivanja adekvatnog učešća žena u političkom životu i zastupljenosti u parlamentu. Amandmanima na izborni zakon želi se uvesti nova kvota, shodno kojoj će 40% žena biti na izbornim listama, a 30% njihova zastupljenost u parlamentu.

Predstavnicu Albanije je saopštila da su usvojili ključne zakone kojima se garantuju prava žena i djece, ali da je neophodno preduzeti aktivnosti na promociji ženskih prava, upoznavanju žena i djece sa njihovim pravima, a najvažnijim smatra sprovođenje usvojenih zakona. U Parlamentu Albanije zastupljenost žena je 16%, a žene su manje zaposlene i zastupljene na mjestima odlučivanja, uprkos tome što su, po statističkim podacima, obrazovanije od muškaraca. Zastupljenost žena u javnim službama je 60%, ali one rade na manje plaćenim i manje odgovornim radnim mjestima. Žene uglavnom rade u obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim službama. Kako bi se poboljšao položaj žena, neophodno je sprovesti proaktivnu politiku, podsticati njihovo obrazovanje i zapošljavanje, obezbijediti neophodna finansijska sredstva za realizaciju ovih aktivnosti i ojačati saradnju civilnog društva sa državnim institucijama.

Predstavnicu Bosne i Hercegovine navodeći da je poštovanje prava djeteta veoma važno, da su prava djeteta garatovana brojnim međunarodnim dokumentima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, saopštila je da je Akcionim planom za jačanje položaja djece u BiH predviđeno uključivanje svih subjekata u njegovu realizaciju kako bi se obezbijedio veći stepen poštovanja prava djeteta. Usvojen je niz strategija, kao što su Nacionalna strategija o obrazovanju, o prevenciji korišćenja droga, o prevenciji omladinske delinkvencije, o zaštiti djece od nasilja u porodici i suzbijanju vršnjačkog nasilja, a njima se nastoji poboljšati opšti položaj djece u društvu.

Predstavnicu Narodne skupštine Republike Srbije je saopštila da je Srbija jedna od prvih zemalja koja je ratifikovala Rezoluciju Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325. Svjesni su da je rodna ravnopravnost dobra za sve, a nadaju se da će se kvote o zastupljenosti žena na državnom, primjenjivati i na lokalnom nivou.

Predstavnicu Kosova je saopštila da su usvojili zakone kojima se obezbjeđuju adekvatna prava ženama, usvojene su kvote o zastupljenosti žena u parlamentu po kojima zastupljenost žena u parlamentu treba da bude 30%. Statistički, 2007. godine bilo je 36 žena u Parlamentu, a 2010. ih je bilo 40. Zakon o rodnoj ravnopravnosti je usklađen sa evropskim standardima, ali problem je nije obezbijeđena dosledna primjena ovog zakona. Zaposlenost žena na lokalnom

nivou je manja od 40%, dok su u organima centralne vlasti na nekim važnim državnim funkcijama baš žene, pa je kao primjer navela da je predsjednica države žena, dvije su ministarke, jedna zamjenica premijera, jedna zamjenica ministra, a određeni ih je broj u kabinetu predsjednika Skupštine. Usvojili su Konvenciju o pravima djeteta, najmanje je 15 zakona kojima su regulisana određena prava djeteta, usvojen je Kodeks o pravima djeteta, a Skupština je organizovala vanredno zasjedanje na kojem je vođena rasprava o pravima djeteta i usvojeni su određeni zaključci i preporuke u cilju poboljšanja položaja djeteta. Podsjetila je da su 3. oktobra 2012. godine u saradnji sa UNICEF-om organizovali dvodnevnu konferenciju o zaštiti prava djece, što govori da u kontinuitetu realizuju aktivnosti na promociji i zaštiti prava djece.

Predstavnica Parlamenta Makedonije je saopštila da se u Makedoniji velika pažnja poklanja pitanjima rodne ravnopravnosti. Postoji veoma jak NVO sektor, makedonski ženski lobi, kao široka mreža žena iz različitih političkih partija i profesija, funkcionise od 2000. godine, razvijena je međunarodna saradnja sa drugim ženskim organizacijama, a Vlada je posvećena ispunjavanju Kopenhaškim kriterijama. Usvojili su ključne zakone i strategije kojima se garantuje rodna ravnopravnost, nacionalni institucije koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti su uspostavljene, uključujući i Odbor za jednaka prava žena i muškaraca, a na nivou opština postoje koordinatori zaduženi za pitanja rodne ravnopravnosti. Pored toga postoji ženski parlamentarni klub, Komisija za zaštitu od diskriminacije, Ombudsman, nacionalna tijela za sprječavanje nasilja u porodici, makedonski ženski lobi i brojne organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima rode ravnopravnosti. U Parlamentu je 32,5% žena, po čemu je Makedonija na 24. mjestu u svijetu, što je iznad evropskog prosjeka, a trenutno nema žena na funkciji predsjednika opštine. Žene su zastupljene i na visokim pozicijama u administraciji, pa je 42, 8% državnih sekretara, a 45,7% menadžera. Uspostavljen je sistem za borbu protiv nasilja u porodici, uz podršku UNDP-a, Holandije i Španije, što je podrazumijevalo niz aktivnosti, kao što su: osnivanje skloništa za žrtve nasilja, savjetovališta za djecu i roditelje, organizovanje obuka za policiju i zaposlene u pravosuđu o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, podizanje stepena svijesti javnosti, uvođenje posebnih mjera za zapošljavanje žrtava porodičnog nasilja, obavezno srednje obrazovanje, uz obezbjeđivanje besplatnih udžbenika, što je rezultiralo povećanjem stepena obrazovanosti žena za 6% u zadnjih pet godina, obezbjeđivanje početnog kapitala za žene preduzetnike i žene iz ruralnih područja, pregledi radi ranog otkrivanja raka grlića materice i dojke, uspostavljanje sistema za borbu protiv trafikinga, obezbjeđivanje većeg stepena obrazovanja žena pripadnica RAE populacije i tzv. rodno budžetiranje radi obezbjeđivanja implementacije usvojenih strategija. Istakla je, da se uprkos svemu ostvarenom, suočavaju i sa brojnim problemima, prvenstveno sa visokom stopom nezaposlenosti, a samo 35,3 % zaposlenih su žene, pa je Vlada odlučila da preduzme posebne mjere u cilju poboljšanja stanja ranjivih grupa, među kojima su žene, žrtve porodičnog nasilja, žene iz ruralnih krajeva, pripadnice RAE populacije i žene sa invaliditetom. U ekonomskoj sferi, 29% žena su menadžeri preduzeća, a u upravnim odborima ih je 15%. Takođe, neophodno je usvojiti set mjera kojima će se uspostaviti ravnoteža u učešću žena u javnom i privatnom sektoru. Predstavnica Parlamenta Makedonije je zaključila da je Makedonija posvećena rješavanju postojećih problema i svih kriterijuma neophodnih za članstvo u EU, a da se u ovom periodu prvenstveno moraju skoncentrisati na ekonomsko osnaživanje žena.

Predstavnica Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je saopštila da Ustav BiH u članu 2 stav 4 sadrži odredbu o zabrani diskriminacije i jednakim pravima žena i muškaraca, a da su usvojili i Zakon o rodnoj ravnopravnosti, kao i Akcioni plan za rodnu ravnopravnost za period od 2012-2017 i da planiraju izmjenu izbornog zakona radi njegovog usklađivanja sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Postoji i Akcioni plan za sprovođenje Rezolucije SB 1325. U Bosni i Hercegovini je osnovano devet sigurnih kuća u kojima utočište može naći 2500 osoba. Parlamentarna skupština BiH je usvojila Rezoluciju o borbi protiv nasilja nad ženama. Saradnja sa nevladinim sektorom je dobra i zajednički realizuju projekat "16 dana aktivizma", od

25. novembra do 16. decembra, kojim se želi promovisati zabrana nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Veoma važnim je ocijenila upoznavanje žena sa njihovim pravima, te prevenciju svih oblika nasilja.

O pripremama za članstvo u EU i neophodnim aktivnostima zemalja kandidata i pretkandidata u oblasti ljudskih prava govorio je Joost Korte, zamjenik generalnog direktora za politiku proširenja iz Evropske komisije koji se osvrnuo na opšte ocjene o stanju ljudskih prava u zemljama Zapadnog Balkana sadržane u izvještajima o napretku za 2012. godinu. Istakao je da je u svim zemljama vidan napredak, da se preduzimaju određene mjere u cilju poboljšanja ljudskih prava, ali da treba još mnogo raditi, prvenstveno u dijelu koji se tiče implementacije zakona i antidiskriminacione politike. Korte je naglasio da je zaštita i promovisanje ljudskih prava preduslov za članstvo u Evropskoj uniji i da članstvo nije moguće ukoliko država nema stabilne institucije i razvijenu demokratiju. U država članicama se prati stanje ljudskih prava, a od država koje žele postati članice takođe se očekuje poštovanje sistema vladavine prava i demokratije. Od država kandidata za članstvo ne očekuje se samo usklađivanje zakonodavstva sa evropskim zakonodavstvom, već sprovođenje svih zakona u praksi. Takođe se osvrnuo i na novi pristup u pregovorima s Evropskom unijom i najzahtjevnija poglavlja 23 i 24 koja predstavljaju jezgro evropske pravne tekovine. Podsjetio je da je Crna Gore počela pregovore tim poglavljima, da su završeni eksplanatorni i bilateralni skrining, a da se uskoro očekuje izvještaj. Korte je saopštio da je važno da države u procesu pristupanja iskoriste na pravi način pomoć Evropske unije. Istakao je da se Evropska unija iz dana u dan mijenja pa se mijenjaju i zahtjevi koji se upućuju zemljama koje žele postati članice Unije. U oblasti ljudskih prava u svim zemljama Zapadnog Balkana posebnu pažnju treba posvetiti slobodi govora i medijskim slobodama, zabrani diskriminacije LGBT populacije i jačanju kapaciteta institucije Ombudsmana.

Predstavnik Narodne skupštine Republike Srbije je saopštio da su njihovi Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o izboru narodnih poslanika usklađeni, a nakon izbora održanih u maju 2012. od 250 poslanika u Skupštini, 84 su žene. Od 16 ministara, pet je žena, od 16 članova Odbora za ljudska prava i prava manjina, deset je žena. U Srbiji je 13 skloništa za žrtve nasilja i neophodna je bolja koordinacija među nadležnim organima u cilju smanjenja stope nasilja u porodici. Od Ministarstva unutrašnjih poslova se očekuje da pripremi protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, a očekuju se izmjene Krivičnog zakonika kako bi se uveo zločin iz mržnje. Istakao je da je Srbija jedna od rijetkih zemalja čija Skupština ima poseban Odbor za prava djeteta, na čijem je čelu predsjednik Skupštine. Planirana je izrada strategije za borbu protiv prosjačenja djece, a zahtijevaće i usklađivanje Krivičnog zakonika sa Konvencijom o zaštiti djece od seksualnog nasilja. I predstavnici drugih zemalja su ukratko saopštili o aktivnostima koje preduzimaju na planu zaštite prava žena i djece.

Predstavnica Hrvatskog sabora je predstavila napore Hrvatske u cilju jačanja ljudskih prava. Saopštila je da je Hrvatska učinila velike napore kako bi svoju normativu uskladila sa zakonodavstvom Evropske unije i uspostavila sistem u kojem su svi normativni akti u oblasti ljudskih prava usklađeni sa evropskim zakonodavstvom. U oblasti ljudskih prava i dalje ostaje izazov koji se odnosi na obezbjeđivanje efektivne implementacije pravnih propisa, kao i jačanje administrativnih i finansijskih kapaciteta. Sve grane vlasti, sa svog aspekta djelovanja, daju doprinosu promociji i zaštiti ljudskih prava. Nezavisne institucije (Ombudsman i specijalizovani ombudsmani za prava djeteta, rodnu ravnopravnost i osobe sa invaliditetom) su veoma važni u sistemu zaštite ljudskih prava, kao i organizacije civilnog društva koje pružaju značajnu podršku Vladi Republike Hrvatske. Hrvatski sabor kao najveće zakonodavno tijelo je poboljšao pravni okvir kojim se regulišu ljudska prava i sada prati implementaciju propisa u oblasti ljudskih prava, prvenstveno putem rada Odbora za ljudska prava i nacionalne manjine, ali i preko Odbora za rodnu ravnopravnost, Odbora za porodicu, mlade i sport i svih drugih radnih tijela. Odbor za ljudska prava i nacionalne manjine veliku pažnju poklanja praćenju implementacije preporuka relevantnih institucija kao što su Komitet UN za ljudska prava, a u prethodnom periodu Odbor je

direktno bio uključen u pripremu nacionalnog izvještaja koji se podnosi u skladu sa opštom procedurom periodičnog izvještavanja Komitetu UN za ljudska prava. Uloga Odbora za ljudska prava i nacionalne manjine je posebno bitna bila prilikom usvajanja zakona, a sada je njegova uloga u nadzoru nad primjenom usvojenih zakona, nacionalnih programa i akcionih planova. U Odboru, osim toga što su zastupljeni predstavnici vlasti i opzicije, zastupljeni su i predstavnici nacionalnih manjina koje su zastupljene u Parlamentu, pa je u trenutnom sazivu, u Odboru: Italijan, Mađar, Čeh, Srbin, Bosanac i predstavnik Roma. Svi predstavnici nacionalnih manjina u hrvatskom parlamentu (njih 8) su takođe i članovi Savjeta za nacionalne manjine kao posebnog i nezavisnog tijela. U Ustavu Hrvatske nabrojano su 22 nacionalne manjine. Nacionalne manjine imaju veoma dobru saradnju sa državama porijekla, što je od posebne važnosti i za Hrvatsku. Putem godišnjih izvještaja, Hrvatski sabor i njegova radna tijela se upoznaju sa radom Vlade i pojedinih agencija u oblasti ljudskih prava. Vlada je obavezna da podnosi godišnji izvještaj o primjeni Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, izvještaj o primjeni Nacionalnog programa za Rome i Akcionog plana "Dekada inkluzije Roma 2005-2015". Odbor učestvuje u diskusiji o brojnim predlozima zakona koja se direktno ili indirektno odnose na ljudska prava i prava manjina. Kada se raspravlja o pitanjima koja su u njihovoj nadležnosti, sjednicama Odbora prisustvuju predstavnici Vlade i drugih nadležnih organa, a redovno na sjednicama Odbora učestvuju Ombudsman, Ombudsman za prava djeteta, Ombudsman za rodnu ravnopravnost i Ombudsman za osobe sa invaliditetom. Predstavnici različitih nevladinih organizacija i vjerskih zajednica takođe učestvuju na sjednicama Odbora, bez prava odlučivanja. Odbor zajedno sa predstavnicima NVO sektora često organizuje tematske sjednice o pitanjima od javnog interesa. Ombudsmeni su obavezni da podnose godišnje izvještaje parlamentu, dok pučki ombudsman pored godišnjeg podnosi izvještaj o slučajevima diskriminacije. Pučki ombudsman, shodno ustavnim odredbama, je nezavisan i predstavlja nacionalni institut za zaštitu ljudskih prava, centralno tijelo za borbu protiv diskriminacije, kao i nacionalni mehanizam za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka. Ombudsman je član Evropske mreže tijela za sprječavanje diskriminacije. Sve institucije Hrvatske, shodno svojim nadležnostima, doprinose poboljšanju ljudskih prava i sloboda, ocijenila je predstavnica Hrvatskog sabora.

Na samom kraju Seminara je zaključeno da parlament treba da ima veoma važnu ulogu u zaštiti ljudskih prava i sloboda, a da akcenat ne treba da bude samo na donošenju zakona, jer, po ocjeni evropskih zvaničnika, uglavnom sve zemlje imaju dobru normativu, a dalje napore treba usmjeriti na implementaciju usvojenih zakona, s tim što akcenat treba da bude na jačanju kontrolne i nadzorne uloge parlamenta. U postizanju svih ciljeva i dostizanju visokih standarda u oblasti ljudskih prava, demokratije i vladavine prava neophodna je saradnja svih institucija u državi, kao i saradnja sa civilnim sektorom.

Svi učesnici Seminara su bili jedinstveni u ocjeni da je razmjena iskustava sa poslanicima Evropskog parlamenta, kao i međusobna saradnja parlamenta zemalja Zapadnog Balkana veoma važna na putu ka Evropskoj uniji.

*****

IZVJEŠTAJ
SA REGIONALNE RADIONICE „EFIKASAN RAD ODBORA“, ODRŽANE U USTANOVU ZA
PARLAMENTARNU OBUKU - CASTA- PAPIERNICKA, U BRATISLAVI,
OD 7. DO 9. NOVEMBRA 2012. GODINE

U organizaciji Nacionalnog demokratskog instituta za međunarodne odnose (NDI) i Nacionalnog savjeta Republike Slovačke, održana je trodnevna regionalna radionica, na temu „Efikasan rad odbora“, na kojoj su učestvovali predstavnici parlamenata zemalja Zapadnog Balkana: Crne Gore, Srbije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova i Makedonije, kao i predstavnici Parlamenta Slovačke i Češke. Ovaj regionalni seminar je dio Inicijative za jačanje zakonodavnog procesa Zapadnog Balkana (WBLSI) Nacionalnog demokratskog instituta (NDI), koji pomaže parlamentima da ojačaju svoje kapacitete za donošenje zakona, nadzor i predstavljanje. Uz finansiranje od strane Nacionalne zadužbine za demokratiju, sa svojim kolegama iz Evropske Unije, Inicijativa stavlja akcenat na razvijanje veza između zakonodavstava Zapadnog Balkana kroz stvaranje otvorenih foruma za regionalnu saradnju i razmjenu informacija.

Cilj radionice bio je da se na najbolji mogući način iskoriste iskustva Republike Češke i Slovačke u efektivnom vođenju odbora, fokusirajući se na ulogu službe odbora, organizovanju rada odbora, saradnji sa pravnim i istraživačkim i drugim stručnim službama, kao i korišćenje novih tehnologija u njihovom radu, uključujući i zakonodavne sisteme praćenja.

Seminar je otvoren pozdravnim govorima: Zuzane Papazoski, direktorice NDI - eve Inicijative za jačanje zakonodavstva zemalja Zapadnog Balkana (WBLSI), koja je u uvodnom izlaganju naglasila potrebu razmjene informacija i dobrih praksi zbog čega je i došlo do okupljanja predstavnika Službi šest Parlamenata Zapadnog Balkana i dva Parlamenta Srednje Evrope i Lubomira Fajtaka, direktora Parlamentarnog instituta Republike Slovačke, koji je govorio o značaju i važnosti službe odbora u funkciji rada Parlamenta.

Radionica je trajala dva dana sa po tri sesije kojima su moderirali predstavnici NDI Kosova, Srbije, Makedonije i Republike Slovačke u čijim izlaganjima centar pažnje je bio na radu odbora kao osnovi rada svih parlamenata.

Zaključeno je da iako svi predstavnici dolaze iz jednog regiona, u radu radnih tijela parlamenata postoje znatne razlike, a što može biti dobar osnov za primjenu različitih praksi u svojoj kući.

Na prvoj sesiji, učesnici su imali priliku da razmijene iskustva sa kolegama iz regiona i kolegama iz Republike Češke i Republike Slovačke na temu: „Pravni status, kreiranje i uloga parlamentarnih odbora i komisija“. Predstavnici službi odbora, komisija, zakonodavnih i službi istraživanja u parlamentima zemalja učesnika Radionice iznijeli su svoja iskustva na datu temu, odnosno upoznali su ostale prisutne o ustavnom i pravnom okviru za stvaranje parlamentarnih odbora i komisija i opisali vodeće zadatke.

Tokom druge sesije, raspravljalo se na temu: „Uloga sekretara odbora i ostalih članova odbora, dnevna organizacija rada odbora“. Ključni govornici bili su predstavnici iz Republika Češke i Slovačke, naravno i svi ostali predstavnici dali su svoje vidjenje, informišući prisutne o ulozi sekretara odbora i drugih članova službe odbora, o organizaciji rada odbora, internim propisima koji regulišu rad odbora, da li se organizuju sastanci odbora van parlamentarnih prostorija, kao i o drugim resursima koji su na raspolaganju odborima.

Na trećoj sesiji, obradjene su dvije teme: „Uloga pravne, organizacione i drugih službi u radu odbora“ i „Uloga parlamentarnog istraživanja u radu“, pažnja je bila posvećena ulozi istraživačke službe, koja posebno doprinosi ili bi ubuduće trebalo da doprinese, kvalitetu rada odbora.

Na kraju prvog dana radionice, zaključeno je da je neophodno posebno ojačati zakonodavnu službu kao pomoć u radu odbora u svim parlamentima gdje oni postoje, a u onima

u kojim već funkcionišu razvijati ih, kao i službe za istraživanje, a sve u cilju pružanja što bolje logističke podrške poslanicima i službi odbora, jer je, po riječima Lubomira Fajtaha, zakonodavni sektor najbolji prijatelj zakonodavne procedure i treba da ima jak položaj zato što predlaže poboljšanje zakonskog teksta, jer iz ministarstava ne moraju da dođu najbolji predlozi zakona.

Drugi radni dan takođe je bio organizovan u tri sesije.

Prva sesija bila je posvećena formulisanju preporuka o boljoj saradnji između pravnog, organizacionog, istraživačkog i drugih stručnih parlamentarnih službi. Poseban doprinos dali su predstavnici Parlamentarnog instituta Slovačke i Češke koji su prenoseći svoja iskustva, uputili učesnike na koji način oni svojim istraživanjima doprinose radu odbora i parlamenta.

Na drugoj sesiji, bilo je riječi o "Korišćenju novih tehnologija u radu odbora, praćenje zakonodavnih sistema". U okviru ove sesije takođe je bilo riječi o praćenju zakonodavnog procesa.

Tema treće sesije drugog dana bila je: "Efikasno organizovanje javnih rasprava, saradnja odbora sa nevladinim organizacijama u zakonodavnom pregledu i nadzoru", gdje su se učesnici posebno fokusirali na postojeće izazove i druge oblike angažovanja javnosti u radu odbora. Pored toga, pažnja je bila posvećena i saradnji odbora sa nevladinim organizacijama, koje na javan način utiču na veliki broj odluka, smjernica i dokumenata, a sve u cilju bržeg sprovođenja neophodnih reformi.

Predstavnici službi šest parlamenta i organizator Seminara su izrazili posebno interesovanje za organizovanje sjednica izvan parlamenta, u vidu javnih tribina, uz direktno učešće građana, NVO i šire javnosti, a koje je prezentirano iz rada radnih tijela u Parlamentu Crne Gore, i pohvalili takav vid komunikacije i približavanja rada parlamenta, u direktnom kontaktu sa građanima.

Na kraju sesija, organizatori Regionalne radionice „Efikasan rad odbora“, Nacionalni demokratski institut za međunarodne odnose (NDI) i Nacionalni savjet Republike Slovačke. Zaključili su da je težište uvijek na radu odbora i cilj je kako olakšati rad sekretara odbora. Najavili su naknadno dostavljanje preporuka i zaključaka svim parlamentima čiji su predstavnici učestvovali i dali doprinos u radu Regionalne radionice.

Napomena:

1. Sekretari Odbora za politički sistem, pravosudje i upravu i Odbora za ljudska prava i slobode, koji su predstavljali Stručnu Službu Skupštine Crne Gore, dali su maksimalan doprinos u radu radionice, na način što su aktivno učestvovali u diskusijama trudeći se da na najbolji mogući način predstave sve ono što se odradjuje u našem Parlamentu, kao i sve novine i aktivnosti koje se u ovom trenutku sprovode.
2. Za članove Odbora za ljudska prava i slobode, za Vašu informaciju, u prilogu ovog Izvještaja možete pronaći Prezentaciju kojom je predstavljen rad Odbora za ljudska prava i slobode od strane sekretara Odbora.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković